

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Eripedagoogika ja logopeedia õppekava

Ene Teras

HOOLIVUSE- JA SÕPRUSE-TEEMALISTE VANASÕNADE MÕISTMINE

6-7-AASTASTEL LASTEL

magistritöö

Juhendaja: Signe Raudik

Kaasjuhendaja: Pille Häidkind

Tartu 2019

Resümee

Hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade mõistmine 6-7-aastastel lastel

Käesoleva töö eesmärk oli hinnata õppemeetodite sobivust hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade tähenduse õpetamiseks 6-7-aastastel lastel. Uuringus osalesid 21 lasteaiaõpetajat ja 54 koolieelikut. Andmete kogumiseks intervjueriti õpetajaid ja viidi läbi tegevusuuring 6-7-aastaste koolieelikute hulgas. Intervjuu tulemustest selgus, et kõik lasteaiaõpetajad peavad vanasõnade õpetamist lasteaias *pigem oluliseks* (76 %) või *väga oluliseks*. Kõik intervjueritavad pidasid vanasõnade tähenduse õpetamist/selgitamist lastele *väga oluliseks* (57 %) või *pigem oluliseks*. Intervjuu tulemused näitasid ka, et enamasti kasutavad õpetajad vanasõnu heade kommete (34 %) ja hoolivuse (31 %) õpetamiseks. Tähenduse selgitamiseks kasutatakse sõnalist õppemeetodit (59 %). Hindamaks vanasõnade mõistmist 6-7-aastaste laste seas viidi läbi tegevusuuring, kus õpetajad kasutasid vanasõnade tähenduse õpetamiseks/selgitamiseks sõnalist, sõnalis-näitlikku ja sõnalis-praktilist õppemeetodit. Selgus, et vanasõnade mõistmine paranes õpetamise/selgitamise tulemusel oluliselt. Sõnalis-näitlik ja sõnalis-praktiline meetod ei osutunud vanasõnade tähenduse selgitamisel sõnalisest meetodist tõhusamaks.

Märksõnad: vanasõnade mõistmine, vanasõnade õpetamine, 6-7-aastased lapsed, lasteaiaõpetajad

Abstract

Comprehension Of Proverbs About Friendship And Caring Among 6-7-Year-Old Children

Goal of the research was to evaluate suitability of teaching methods in kindergarten to teach proverbs related to friendship and caring for 6-7-year-old children. 21 teachers were interviewed and 54 children took part in action research to gain results. All interviewed teachers considered teaching proverbs in kindergarten *rather important* (76 %) or *very important*. Teaching/explaining the meaning of proverbs among all teachers was also considered *very important* (57 %) or *rather important*. Results of the interviews also lined out

that teachers use proverbs in purpose of teaching good manners (34 %) and caring (31 %). Verbal method is used to teach/explain the meaning (59 %). Action research was conducted to evaluate teaching/explaining effectiveness. To that purpose verbal, verbal-practical and verbal-illustrative methods were used. Post-action evaluation showed significant improvement in understanding of proverbs about friendship and caring. Verbal-practical and verbal-illustrative methods did not prove to be more effective than verbal method.

Key words: comprehension of proverbs, teaching of proverbs, 6-7-year-old children, kindergarten teachers

Sisukord

Sissejuhatus	5
Vanasõnade olemus ja klassifitseerimine	6
Vanasõna tähenduse mõistmine koolieelses eas	10
Õppemeetodid lasteaias	15
Uurimistöö eesmärgid ja uurimisküsimused	16
Metoodika	18
Valim	18
Mõõtvahendid	19
Protseduur	21
Tulemused	23
Õpetajate arvamused vanasõnade õpetamise kohta lasteaias	23
Tegevusuuringu tulemused	25
Arutelu	29
Autorsuse kinnitus	33
Kasutatud allikate loetelu	34

Lisad:

Lisa 1. Poolstruktureeritud intervjuu

Lisa 2. Pildid vanasõnade tähenduse mõistmise hindamiseks enne ja pärast tegevusuuringut

Lisa 3. Tegevusuuringu meetodiline materjal

Lisa 4. Vanasõnade kategoriseerimine

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Sissejuhatus

Lasteaias kasutavad õpetajad vanasõnu sageli nädalateemade raames kirjeldades või kokku võttes nädala tegevuste sisu. Neid kasutatakse kasvatuslikel eesmärkidel igapäevaselt tekkivates situatsioonides. Esitades lastele vanasõna ei pööra õpetajad selle selgitamisele sageli tähelepanu ning lastele võib jääda kasvatuslik sisu arusaamatuks. Laste kognitiivne areng on 6-7aastaselt tasemel, mis seab piiranguid kujundliku sisuga väljendite, ka vanasõnade mõistmisele, nad kalduvad tõlgendama neid sõna-sõnalt (Gibbs & Beitel, 2009). Kujundlike väljendite mõistmiseks vajavad nad abi (Hallap & Padrik, 2009), mida saab pakkuda õpetaja rakendades sobivat õppemeetodit (Kuurme & Veisson, 2010).

Otsides teavet meetodikate kohta, mida saaks kasutada vanasõnade tähenduse selgitamiseks rühmas, leidsin metoodilise kogu "Väärtuskasvatus Tarkuste Hoidise Abil" (Mitt, 2012). Tegemist on suhteliselt populaarse metoodilise koguga, mille koolitusi on läbinud sadu lasteaiaõpetajaid (Aruste, 2014).

Lasteaiaõpetajate hinnanguid sellele metoodikale uuris Heinsoo (2013). Tulemused näitasid, et õpetajad ei kasuta metoodikakogu vanasõnu ja õpetamis-võtteid järjepidevalt. Ka on Heinsoo sõnul vaatamata metoodika rakendamisele lastel endiselt vanasõnade varjatud tähendust raske mõista.

Kuna vanasõnad on meie rahvuskultuuri oluline osa, on neil lasteaia väärtuskasvatuses kindel koht rahvuslikkuse, traditsioonide ning inimlike väärtuste õpetamisel (EV Haridus- ja Teadusministeerium, 2017; Linnus, 2013). Vanasõnade talletamisel rahva mällu säilitatakse meie rahvuslikku traditsiooni (Granbrom-Herranen, 2012). Nad sisaldavad tarkusi, mida on põlvest põlve edasi antud (Mitt, 2012).

Vanasõnad on rahva hulgas kasutusel kasvatuslikul eesmärgil igapäevases kommunikatsioonis (Krikmann, 2002). Lasteaias on vanasõnad käibel keelamiseks, käskimiseks, hoiatamiseks, lohutamiseks, korrahoidmiseks jne. Nende kasutamise abil on võimalik panna alus 16 põhiväärtuse kujunemisele (Shiller & Bryant, 2009), milleks on: hoolivus ja empaatiavõime, koostööoskus, ausus, vastutustunne, tolerantsus, lojaalsus, otsustusvõime, kannatlikkus, julgus, õiglus, nutikus, abivalmidus, teistest lugupidamine, huumorimeel, iseseisvus, uhkus.

Lasteaias on samuti oluline toetada laste omavahelist koostöö-, kuulamis- ja ühtsustunnet (Peterson, Suur & Õun 2010). Lasteaiaõpetaja poolt kasutatavad õpetamise meetodid on

üldnimetatud väärtuste ja oskuste edasiandmisel olulisel kohal. Koolieelses eas tuleb õppetegevused muuta võimalikult praktiliseks (Kuurme & Veisson, 2010).

Käesoleva töö ajendiks on uurida vanasõnade mõistmist ja nende tähenduse selgitamise ja õpetamise võimalusi 6-7aastastele koolieelikute hulgas. Kasutatakse vanasõnade jaotamist seitsme põhiväärtuse alusel metoodikakogust "Väärtuskasvatus Tarkuse Hoidise Abil" (Mitt, 2012). Uurimustöös kasutatud vanasõnade teemaks on hoolivus ja sõprus.

Vanasõnade olemus ja klassifitseerimine

Krikmann (1997) nimetab vanasõnu rahva hulgas käibivateks traditsioonilisteks, lühikesteks, didaktilisteks ja poeetilisteks ütlusteks. Vanasõnadel on varieeruv tähendussisu (Krikmann, 1997; Mitt, 2012). Tähenduse üle arutlemine eeldab ja pakub mõtetegevust ja arendab kõnet (Mitt, 2012). Vanasõnad on oma olemuselt üleüldine teave, millel oma vorm ja idee (Taylor, 1934, viidatud Granbrom-Herranen, 2012). Need võivad esineda nii lausete kui tekstidena (Krikmann, 2002). Kasutades vanasõnu toetatakse sugupõlvade elutarkusele ja autoriteedile (Krikmann, 2002; Järvio-Nieminen, 1959; Nippold et. al., 1996).

Vanimad vanasõnad pärinevad 2600-1800 eKr (Grandl, 2011; Spielmanns-Rome, 2014, viidatud Baran, 2017) iidsetest kultuuridest nagu Kreeka ja Sumeri kultuur. Samuti on leitud tõendeid kujundlikest ütlustest, sh. vanasõnadest, Hiina erinevates murretes. Eesti esimesed kirjalikud märkmed vanasõnadest pärinevad 1587. aastast, kui Hiiumaa arvekirjade kirjutaja Lorentz Becker märkis soolaarvete alla kaks vanasõna (*Kui Taiwas koitab si Tallopoick hobosett jotap! Arro, Rickus Ikapeeuiff Remus!*). Eestis hakati vanasõnu avaldama 17. sajandi õpikutes ja reisikirjades (Saareste et al., 1927, viidatud Sarv, 1960). Kuni 1954. aastani käsitleti neid koos kõnekäändudega (Laugaste, 1955, viidatud Sarv, 1960).

Krikmanni (2002) sõnul on vanasõnad kommunikatiivsed üksused, mida kasutatakse igapäevases suhtlemises. Vanasõna eelis hariliku kõnekeele ees on see, et sellega saab lühidalt kokku võtta olukorra, mille selgitamine tavakõnes oleks liiga pikk või isegi võimatu. Vanasõnadel on samasugune funktsioon nagu teistel lausungitel: võimalik on teha etteheiteid, kedagi süüdistada, pilgata ning parastada, õigustada ja kellegi käitumisviisi välja vabandada, hoiatada millegi (nt. halbade tagajärgede) eest või kahetseda. Nendega saab lohutada, soovitada jms. Samuti on võimalik kinnitada või ümber lükata kellegi seisukohti.

Oma olemuselt on vanasõna metafoor. Eesti keele käsiraamatus (Erelt et al., 2007) seisab, et metafoor tähendab sõna või väljendi kasutamist teises tähenduses. Selle omaduse poolest

kuuluvad sinna hulka ka kõnekäänud ja vanasõnad, mida iseloomustab sõnade kasutamine ebaharilikes seostes ja kontekstides.

Ülekantud tähenduses võivad esineda nii sõnad kui ka sõnaühendid. Ülekantud ehk metafooriline tähendus võib põhineda sarnasusel või analoogial sisaldades varjatud võrdlust (nt. vanasõnad *Pada sõimab katelt, ühed mustad mõlemad!* või *Kui käsi peseb kätt, siis puhtaks saavad mõlemad!* jne.). Tähendus võib aga samuti väga erineda algupärasest tähendusest seondudes tegelikuga mingi ebaolulise tunnuse kaudu (Erelt et al., 2007; Hint, 1998). Kompleksseid metafoore kiputakse tõlgendama analoogia alusel (Holyak & Stamenkovic, 2018; Martin & Erskine, 1988).

Ehkki vanasõna on eelkõige keeleline üksus, ei piisa selle mõtte arusaamiseks vaid selle sõnade leksikaalse tähenduse mõistmisest (Krikmann, 2002). Vanasõna tähenduse mõistmise keerukus seisneb asjaolus, et see on kõnekujund ehk metafoor (Heinsoo, 2013; Krikmann, 1997, 2002; Habenicht et al, 1963). Varjatud tähendusest arusaamiseks võib osutada vajalikuks tõlgendamine analoogia alusel (Holyak & Stamenkovic, 2018; Martin & Erskine, 1988). Lakoffi ja Johnsoni (2011) käsitluses tuleb metafoori tõlgendamisel lähtuda aga pigem sellest, kuidas mõistetakse eri valdkondi teiste valdkondade terminites, mitte niivõrd keskenduda metafoorile kui keeleüksusele. Sellist lähenemist saab kasutada laste keele uurimiseks (Pouscoulous, 2014, viidatud Oidekivi, 2016).

Krikmanni (2002) sõnul on vanasõnade tõlgendus subjektiivne ja nõuab mõningast folkloorilise tausta ja ka keele tundmist. Eestlased mõistavad kõige paremini Eesti vanasõnu, soomlased Soome omi jne. Võõra rahva vanasõnade mõtte edasiandmiseks tõlkes tuleb kõigepealt see situatsiooni või teksti kontekstis lahti mõtestada ning seejärel leida vaste folkloorist, kuhu soovitakse see tõlkida (nt. *Every cloud has a silver lining!* vaste Eesti keeles on *Igas halvas leidub head!* ning selle tõlgendamisel lähtutakse kontekstist, mitte otsetõlkest).

Nagu eespool öeldud (Krikmann, 2002), on vanasõna mõistmiseks vaja tunda selle päritolu-piirkonna folkloorilist tausta ja faunat. Vanasõnades esinevad sageli päritolu-maa loomad, kes mujal võivad olla tundmatud. Tihti kantakse inimestele üle folklooris loomadele omistatud jooni. Nt. Eestis ja teistes maades, kus on meiega sarnane fauna, esineb rebane kavala, karu tugeva rumalavõitu inimese võrdkujuna. Sellised ülekanded jäävad kättesaamatuks meie folkloori ja faunat tundmata.

Eestis on vanasõnu püütud klassifitseerida mitmel alusel (Granbrom-Herranen, 2012; Mitt, 2012; Krikmann, 1997a, 2002; Hussar, Krikmann & Sarv, 1984):

- 1) keeleline struktuur (lauseliigid, tekstiliigid);

- 2) sisu (teemapõhine);
- 3) kasvatuslike, inimlike väärtuste alusel kategoriseerimine (subjektiivne, kuivõrd vanasõna tõlgendusvõimalusi võib olla erinevaid ja need lähtuvad isikust).

Vanasõnade klassifitseerimine keelelise struktuuri alusel

Vanasõna jaotumine struktuuri alusel (Krikmann, 2002, viidatud Laasik, 2013; Krikmann, 1997a):

- 1) lihtlauseid (nt. *Sisalik on ussi vennapoeg!*);
- 2) mittevõrduslikud koondlauseid (nt. *Ilmas pole kolme asja: kivil juurt, linnul piima, veel oksa! Sügisel on suve silmad, talve hambad!*);
- 3) võrdlused ning võrdused (nt. *Hunt sööb, karu kaitseb! Aeg on raha!*);
- 4) võrratused (so. parem-ennem vanasõnad. Nt. *Parem kooruke kodus kui leib võõrsil!*);
- 5) implikatsioonid (st. erinevad stereotüüpsed lausemallid: *Kui..., siis...! Kes..., see...! Kuidas A, nõnda B!* jne. Nt. *Kes teisele auku kaevab, see ise sisse kukub! Kuidas töö, nõnda palk! Ega kade keela, kui helde nõuab!*);
- 6) parallelistliku ülemastme ja indikatiivse põhitasandiga tekstid (parallelistism on poeetiline vahend, millega suunatakse tähelepanu millegi sarnasusele (Mikk, 2015). Esinevad eitus- ja jaatusvormid, kordustega ja elliptilised lihtlauseid (Krikmann, 1997) vastandustes ja sünonüümidenä. Nt. *Vares-kaaren sõnumikuulutajad, harakas toob mõisa käsku! Merel silmad, metsal kõrvad! Meest sõnast, härگا sarvest!*);
- 7) tekstid ja laused, mis sisaldavad imperatiive (vorm, mis väljendab käsku. Nt. vanasõnaga *Ega tühi kott püsti ei seisa!* tehakse sobivas kontekstis korraldus süüa ja vanasõnas *Vorst vorsti vastu!* kutsutakse üles teistele sama mõõdupuuga vastama. Vanasõnaga *Iga kingsepp jäägu oma liistude juurde!* kästakse tegeleda oma asjadega ja mitte teiste tegemistesse oma nina toppida);
- 8) retoorilised küsimused (so. küsimused, millele ei oodata vastust. Nt. *Kes ikka koera saba kergitab, kui ta ise! Mis hiirtel viga, kui kassi kodus pole!*);
- 9) retoorilised käsud (Nt. *Narri põldu üks kord, põld narrib sind üheksa korda! Paku pagarilapsele saia! Müü veel eskimole jääkuubikuid!*);
- 10) erandvormid (so. *Oleks*-ütlused, *A pole B*-vormid, didaktilised monoloogid. Nt. *Kõik ei ole kuld, mis hiilgab! Oleks ja peaks on vennad!*).

Vanasõnade teemapõhine klassifitseerimine

Hussar, Krikmann & Sarv (1984) on võtnud vanasõnade kategoriseerimise aluseks (ka alamkategoriad) nendes esinevate sõnade leksikaalse tähenduse, nii et vanasõnad grupeeruvad erinevatesse teemadesse ja alateemadesse:

- 1) loodus (nt. *Mets on vaese mehe ait!*);
- 2) elatusalad ja ametid (nt. *Iga rätsep jäägu oma liistude juurde!*);
- 3) sõidud ja käigud, majapidamistööd, riistad, ehitised, kehakatted (nt. *Naine laeval, laev põhjas!*);
- 4) bioloogiline inimene (nt. *Tühi kõht on kõige parem kokk!*);
- 5) vanus ja sugu, armastus, perekond ja kodu, sugulased (nt. *Parem kooruke kodus kui leivakäär võõrsil!*);
- 6) tegemine, saamine, kogumine, kulutamine (nt. *Tee teisele head, saad ise vastu pead!*);
- 7) omandi- ja klassisuhted, sotsiaalsed institutsioonid, võim ja juhtimine, kuritegu ja karistus (nt. *Ülekohus ei seisa kotis!*);
- 8) inimsuhted üldisemalt, hea ja kuri iseloomudes, mõtetes, sõnades ja tegudes (nt. *Vaikne koer ei haugu, vaid naksab!*);
- 9) abstraktsed kategooriad ja vahekorrad (nt. *Ka sisalik jätab kivile oma jälje!*);
- 10) mõistukõned.

Vanasõnade klassifitseerimine väärtuste alusel

Granbrom-Herranen (2012) ja Mitt (2012) leiavad, et kasvatus on vanasõnade üks olulistest kasutusfunktsioonidest. Õppetöös saab nende kaudu ühendada traditsioonid ja inimlikud väärtused.

Mitt (2012) on sellest arvamusest lähtudes valinud kõigi Eesti vanasõnade (u. 30000) hulgast (Eesti vanasõnadest on umbes 70% seotud põllumajanduse või ilma ennustamisega) välja need, mida kasvatuslikel eesmärkides sobib kasutada lasteaias ja koolis. Oma valiku tegi ta koos lasteaiadepetajatega umbes 300 vanasõna hulgast. Valiku kriteeriumiks olid: vanasõnades peituv positiivne sõnum, kasvatuslikkus ja rahvatraditsioonide talletamine. Oma selektsiooni vanasõnu kasutab ta "Väärtuskasvatus Tarkuse Hoidise Abil" metoodikas lasteaedadele ja koolidele. Põhiväärtuste alusel jagab Mitt (2012) selekteeritud vanasõnad seitsmesse kategooriasse: head kombed, töökus, vastutus, hoolivus, sallivus, julgus, tarkus.

Vanasõna tähenduse mõistmine koolieelses eas

Vanasõna kui metafoor on ühelt poolt keeleline üksus. Teisalt on vanasõna mõistmine seotud laste kognitiivse arenguga (Pajusalu, 2009, viidatud Oidekivi, 2016). Kuni teismeeani on lastel raskusi vanasõnade varjatud tähenduse mõistmisega ja lapsed kipuvad neid tõlgendama sõna-sõnalt. Kujundliku tähenduse mittemõistmine ei viita samas tingimata puudujääkidele abstraktses mõtlemises nagu ei viita ka vanasõna tähenduse õige selgitamine abstraktsele mõtlemisele (Gibbs & Beitel, 1995).

Soovides kasutada vanasõnu lasteaia tegevustes, tuleb olla kursis lapse kõne arengu ja teadmiste omandamise viisidega. Vanuses 6-7 aastat toimub lapse kognitiivsetes oskustes ja kõne arengus hüpe - tekib huvi lahendada probleeme ja keerukaid ülesandeid (Häidkind, 2015). Kõne arengus on 6-7aastane laps jõudnud etappi, kus ta (a) mõistab kujundlikke väljendeid, kui teda juhendatakse ja abistatakse, (b) oskab juba selgitada kuulnud kujundlike väljendite tähendust oma sõnadega ja (c) oskab tuua näiteid, mis seonduvad isikliku kogemusega (Hallap & Padrik, 2009).

Tähenduse mõistmine on etapiline. Kõigepealt on lause tajumisel vaja ära tunda sõna kui foneetiline hääldusüksus, seejärel sõna tähendus, semantiliselt seotud sõnade tähendus, lausemall, lause tähendus ning suhtlussituatsioonis lahtimõtestamine (Karlep, 2003; Bishop, 1999). Vanasõna mõistmisele lisab siin etapis keerukust ülekantud tähendus, kuna lause ja lausungi mõistmine sõltub tavaliselt pind- ja semantilise süvastruktuuri kokkulangevusest (Luria, 1979, viidatud Needo, 2013).

Suhtlussituatsioonis väljendatud ütlusel esineb lisaks semantilisele tähendusele alati pragmaatiline tähendus (Bishop, 1997), mis on semantilisest isegi olulisem: vanasõna tähendus selgub sobivas kontekstis ja situatsioonis. Pragmaatikas jälgitakse, kuidas kasutatakse keelt kommunikatiivsete eesmärkide saavutamiseks (Õim, 1986). Pragmaatilised oskused tähendavad oskust mõista teiste kavatsusi suhtlussituatsioonis - kui suhtluspartner ei mõista, mida öelduga mõeldi, ei täitnud see ütlus oma eesmärki (Leiwo, 1993).

Suhtlussituatsioonis toimub lausungite simultaanne analüüs: sõnarühma või konstruktsiooni analüüsitakse samaaegselt ja terviklikult (Luria, 1979, viidatud Karlep, 1998). Seega kasutades suhtlussituatsioonis vanasõna *Valel on lühikesed jalad!* võidakse anda märku, et saadi aru kaaslaste valesst ja hoiatada edasise sama käitumise eest. Vanasõna semantilise ja ülekantud tähenduse analüüs peab siinkohal valetaja poolt toimuma simultaanselt, nagu võib järeldada Karlepi (1998) ja Luria (1979) väitest - üksikult ja sõna-

sõnalt seda tõlgendada ei saa. Kui valetaja neid kavatsusi ei mõista (mõistmise hindaja on vanasõna ütleja), siis on tegemist pragmaatilise probleemiga (Leiwo, 1993).

Olulisemateks arenguvaldkondadeks, millega vanasõnu õppides ja õpetades on vaja arvestada, on:

- 1) keele ja kõnemõistmine (sõnavara, sõna tähenduse mõistmine);
- 2) metafooride mõistmine (sõnad ülekantud tähenduses);
- 3) pragmaatilised oskused (kaaslase kavatsuste tõlgendamine ja mõistmine);
- 4) mälu (meenutamine) ja mõtlemine (seostamine, üldistamine, analüüs, järeldamine, põhjendamine).

Eakohaselt arenenud laps toetub hilisemas koolieelses eas enamasti mälule, tegutsetakse varem kogetut meenutades. 6-7aastasel eakohaselt arenenud lapsel on kujutlused igasugustest tööriistadest ja abivahenditest ning nende funktsioonidest. Mõtlemine areneb kahes suunas: mõtlemis-operatsioonid (võrdlemine, üldistamine, analüüs, süntees, järjestamine jne.) ja -vormid. Koolieelses eas on valdav kaemuslik-kujundiline mõtlemisvorm (ehk pildiline mõtlemine), mille areng on tihedas seoses kõne arenguga. Olemas on peamised kõnefunktsioonid: fikseeriv, kommenteeriv ja planeeriv. Hilises koolieelses eas saab alguse verbaalne mõtlemisvorm, mil probleeme lahendatakse toetudes sõna tähendusele, st. laps suudab mõelda ka vahetult mittetajutavatele asjadele. Laps mõistab lihtsamat kujundlikku kõnet (nt. mõistatused). Selles vanuses sobivad tegevused on rollimäng, vestlus, piltide valimine ja reastamine kuuldud teksti alusel, seeriapiltide järgi jutu koostamine, mõistatuste lahendamine jms Mõtlemise abil lahendatakse probleeme ja opereeritakse kujutlustega (ka verbaalsete kujutlustega), selle abil areneb kõne. (Strebeleva, 2010)

Nagu ülalpool kirjutatud, kipuvad lapsed koolieelses eas tõlgendama metafoori, sh. vanasõna tähendust sõna-sõnalt (Nippold, Martin et al., 1988). Tegemist on ealise raskusega, mis on mööduv nähtus. Lisaks ealistele mõistmiskeskustele esineb aga mitmeid arengu-probleeme, mille mõju võib olla elukestev.

Vanasõnade mõistmist takistavad häired

Spetsiifilise kõnearengu puude (SKAP) puhul ei vasta kõne intelligentsuse tasemele ja kronoloogilisele eale ega ole mõjutatud kuulmislangusest, hääduselundite anomaaliast ja aju-kahjustustest (Bishop, 2006). Kahjustatud on nii kõneloome kui -mõistmine. Kindlat piiri retseptiivse ja ekspressiivse vormi vahel on raske määrata, rühmade erinevused avalduvad probleemide sügavuses ja profiilis. Ühe alarühma moodustavad SKAP laste hulgas semantilis-

pragmaatiliste raskustega (Bishop, 1997) või defitsiidiga lapsed (Rapin & Allen, 1987). Bishop (2000) arvab, et pragmaatilise keelepuudega lapsed moodustavad eraldi rühma autismiga ja SKAP laste vahel. Selle rühma lapsed mõistavad ütlusi sõna-sõnalt või keskenduvad ainult ühele või kahele sõnale ütlusest arusaamisel. Vanasõna metafooriline (ka semantiline, olenevalt puude sügavusest) sisu jääb SKAP lastele enamasti kättesaamatuks.

Kõne ja keele valdkonna häiret, kus kahjustatud ei pruugi olla sõna semantilise tähenduse mõistmine, nimetatakse pragmaatiliseks keelepuudeks (Bishop, 2000). Probleemid esinevad põhiliselt suheldes teistega: ei mõisteta teiste kavatsusi ega osata enda omi arusaadavalt väljendada, puudulik on kaaslaste vajaduste ja teadmistega arvestamine (Landa, 2005). Selliseid häireid esineb autismiga lastel (Ketelaars, 2010). Pragmaatilised probleemid on siinkohal sekundaarsed ja tulenevad pervasiivsest arenguhäirest. Sarnaseid häireid on täheldatud ka ADHD laste juures (Bishop, 2006). Siin tulenevad raskused suutmatusest selekteerida töödeldavat informatsiooni (Palts, 2010). Metafoorilisest kõnest, sh. vanasõnadest arusaamise teevad pragmaatilise keelepuudega laste jaoks keeruliseks ühelt poolt kõne ja keele sõna-sõnalt mõistmine ja teisalt raskused kaaslaste kavatsuste tõlgendamisel. Need probleemid on püsivad, pärssides edasijõudmist hariduses ning sotsiaalsetes suhetes (Adams, 2004).

Spetsiifilise arenguhäirega lastel esinevad kahjustused erinevates arenguvaldkondades (Häidkind & Kuusik, 2006). Nt. võivad olla kahjustunud kognitiivsed funktsioonid, peenmotoorika. Spetsiifilise arenguhäirega laste tunnetusprotsessid arenevad aeglasemalt kui eakaaslastel. Kõige sagedamini on täheldatud puudujääke oma tegevuste reguleerimises ja enesekontrollis, töövõimes, teabe vastuvõtmises, ümbertöötlemises ja säilitamises. Sellised mahajäämused takistavad kõrgemate tunnetusprotsesside ja mõtlemisvormide arengut.

Vaimne mahajäämus mõjutab tunnetustegevuse eakohast arengut. Raskused seisnevad kogemuste üldistamisoskuses. Saadud teadmisi ja oskusi ei suudeta teise situatsiooni edasi kanda. Koolieelse ea lõpus ei kujune oskust lahendada keerukamaid mõtlemisülesandeid. Kujunemata oskuste tõttu ei suudeta lahendada eakohaseid kaemuslik-kujundilise iseloomuga ülesandeid, mis on vajalikud vanasõnade mõistmiseks.

Uurimistööd vanasõnade mõistmise kohta

Eestis koostatud vanasõnade-teemalised uurimistööd keskenduvad enamasti nende keelelisele vormile. Laasik (2013) analüüsis vanasõnade erinevaid süntaktilisi struktuure. Selgus, et vanasõnade osalused on tõenäoliselt sümmeetrilise ehitusega. Ilmselt tingib seda uurija sõnul

vanasõna ettekirjutuslik ja kommunikatiivne iseloom: seal peitub väide, hinnang ja ennustus. Vanasõnade väike sõnaline maht on Laasiku sõnul meie kultuurile omane. Arhailisuse tõttu ei ole vanasõnad uurija arvates enam üldiselt aktuaalsed. Arhailisuse osas on siin raske vastu vaielda, kuna ka Mitt (2012) leidis, et väga suure osa moodustavad Eesti vanasõnad, mis on seoses põllumajanduse ja ilma ennustamisega, mis ei ole tänapäeval enam nii aktuaalsed kui vanal ajal. Samas aga näitab selline jaotumus, kuivõrd olulised on olnud need valdkonnad endistel aegadel.

Heinsoo (2013) uuris lasteaiaõpetajate hinnanguid seoses vanasõnade kasutamisega lasteaia väärtuskasvatuses. Tema uurimusest selgus, et vaatamata metoodikakogu "Väärtuskasvatus Tarkuse Hoidis Abil" (Mitt, 2012) näpunäidete kasutamisele jäävad seal toodud vanasõnad õpetajate hinnangul lasteaialastele raskesti mõistetavateks. Lapsed keskenduvad rohkem sõna-sõnalisele tähendusele ega saa aru nende kasvatuslikust sisust.

Pragmatiliste oskuste taset ja hindamisvõimalusi on viimastel aastatel lasteaiaaeglastel uurinud Needo (2013, 2016) ja Areda (2014).

Areda (2014) on välja toonud, et pragmaatilised oskused ilmnevad tegelikus olukorras, mis nõuavad nende rakendamist ning üksnes piltmaterjali abil on raske neid mõõta. Oma töös uuris ta 5- ja 6-aastasi eakohase ja alakõnega laste lausemõistmist, sh. pragmaatilist repliiki. Eesmärgiks oli välja töötada ülesanded, millega sihtrühmade lause mõistmist uurida, ning kirjeldada selles vanuses eakohase ja alakõnega laste grammatilise ja pragmaatilise kõne mõistmist. Pragmatilise tähenduse mõistmise uurimiseks kasutati repliigi sobitamist isikuga pildilt ja repliigi sobitamist situatsioonipildiga. Oodatult selgusid erisused eakohase ja alakõnega laste vahel: repliigi sobitamine isikuga ja situatsiooniga toimus eakohase arenguga lastel oluliselt edukamalt kui alakõnega lastel.

Oma kahes töös võrdles Needo (2013, 2016) lausemõistmist eakohase arenguga laste ja autismispektri häiretega laste vahel ning alakõnega ja eakohase kõnearenguga laste vahel. Tulemustest ei ilmnenud olulisi erinevusi alakõnega koolieelikute ja eakohase kõnearenguga laste pragmaatiliste oskuste osas ja nende testimine on võimalik samasuguse näitliku materjaliga, milleks sobivad nt. pildid, fotod, mänguasjad jne. Olenevalt ülesandest erinesid oluliselt autismispektrihäirega ja eakohase arenguga laste pragmaatilised oskused. Toodi välja repliikide mõistmise seos inimeste arvuga - mida enam inimesi oli ülesannetes, seda raskem oli autismispektri häirega lastel teha õiget valikut sobiva pildi ja repliigi vahel.

Oidekivi (2016) uuris metafoori mõistmist 4- ja 6-aastaste. Tema metafoorimõistmise katse näitas, et 93 % 6-aastastest lastest suudab kolme pildi hulgast valida välja metafoorse

sisuga pildi, vaid 6 % lastest valis otsese ehk sõna-sõnalise tähendusega ja 2 % mitteseotud tähendusega pildi. Sellised tulemused näitavad, et 6-aastaste laste metafoorimõistmine on väga heal tasemel. Ta viitab oma uuringus Pouscoulouse ilmumata tööle, mille kohaselt eelkooliealised lapsed on metafooride mõistmisel edukamad, kui seni arvatud: ehkki metafoori mõistmine on selles eas alles arenemas, on iganenud vaated, mille kohaselt laps läbib metafooride mõistmisel perioodi, kus mõistab neid alati sõna-sõnalt.

..... Vanasõnade tähenduse omandamise kõik mehhanismid ei ole päris selged. Mitmed teadlased on teinud pingutusi, et neid uurida. Näiteks uurisid Nippold, Martin ja Erskine (1988), kuidas aitab kontekst kaasa vanasõnade mõistmisele 4. ja 8. klassis. Õpilastele esitati materjal vanasõna mõistmiseks ja varustati kirjalike valikvastustega. Uuringust selgus, et sooritus paranes eaga ja oli tugevas korrelatsioonis analoogia abil põhjendamise (*perceptual analogical reasoning*) oskuse arenguga. Uuring näitas ka, et sobiva abimaterjaliga (antud juhul jutuke ja valikvastused) saab abistada antud valdkonna probleemidega lapsi.

Nippold (1996) uuris vanasõnade mõistmise seoseid nende kasutussagedusega 5., 8. ja 11. klassi õpilaste hulgas. Ta kasutas tuttavaid konkreetseid vanasõnu (*A rolling stone gathers no moss!*), tuttavaid abstrakseid (*Two wrongs don't make a right!*), võõraid konkreetseid (*A caged bird longs for the clouds!*) ja võõraid abstraktseid (*Of idleness comes no goodness!*) vanasõnu. Tema uuringu tulemused näitasid vanasõnade tähenduse mõistmise paranemist vanuse kasvamisega. Ka tulid välja erinevused uuringus kasutatud eri tüüpi vanasõnade mõistmise vahel: konkreetseid vanasõnu oli lihtsam mõista kui abstraktseid. Tuttavaid vanasõnu oli samuti kergem mõista kui tundmatuid.

Eelneva kokkuvõtteks võib öelda, et vanasõnade mõistmine paraneb vanusega kuni täiskasvanuks saamiseni (Nippold, Martin et al., 1988). Vanasõnade mõistmiseks on vajalikud ühelt poolt keeleline ning kõneline ja teiselt poolt tunnetustegevuslik pädevus, mis omavahel põimudes teineteist toetavad. Mõistmiseks ei piisa pelgalt sõna tähenduse tundmisest ja mällu salvestamisest. Vanasõnu kui kommunikatiivseid üksusi kasutatakse harilikult teatud situatsioonides või kontekstis. Mõistmiseks rakendatakse pragmaatilisi oskusi, mis paranevad oluliselt alles pärast 4. eluaastat (Karlep, 1998); 7. eluaastaks on pragmaatilised oskused tasemel, mis võimaldavad lapsel mõista teiste kavatsusi.

Õppemeetodid lasteaias

Õppemeetodi alla mõistetakse õppija-õpetaja koostegevuse viise ja need on õpetamise meetoodika osad, mis jaotuvad teadmiste allika alusel sõnalisteks, näitlikeks ja praktilisteks (Krull, 2000). Õpetamismeetod sisaldab üldisi põhimõtteid ja kõiki võtteid, mida õpetajad kasutavad (Westwood, 2008). Õpetamismeetod oleneb õpetaja pädevusest ja sellest, mida õpetatakse (Karu, 1996, viidatud Krull, 2000). Õpimeetod on teine pool õppemeetodist. Õpimeetod oleneb õpetamismeetodist ja õppija arengu tasemest. Õpetaja kasutab eesmärkide saavutamiseks õpetamismeetodit, õppija eesmärgile jõudmiseks õpimeetodit. Erineval arengutasemel lapsed vajavad erinevaid õppemeetodeid.

Mida madalamal on lapse arengutasel, seda enam on tal vaja vahetut kontakti täiskasvanuga (Häidkind, Palts et al., 2014). Õppimine toimub igapäevastes situatsioonides ja mängudes. Arendava õppekeskkonna loomine on õpetaja pädevuses (Kutsestandardid, 2018). Lasteaias rakendatakse järgmisi õppemeetodeid (Häidkind, 2008):

- 1) praktiline - tegevused, mille kaudu lapsed omandavad isiklikke praktilisi kogemusi erinevate tajuliikide vahendusel, nt. mängides;
- 2) näitlik - esemete, erinevate nähtuste ja nende kujutiste (nt. foto, joonistus, mudel) uurimine peamiselt nägemise teel;
- 3) sõnaline - verbaalselt vahendatava teabe vastuvõtmine (nt. jutustus, vestlus, kirjeldus).

Arendustegevuses ei kasutata meetodeid isoleeritult, vaid neid kombineeritakse omavahel. Kombineerimine sõltub lapse üldisest arengutasemest. Lasteaias kasutatavad kombineeritud meetodid on: praktiline-sõnaline, näitlik-sõnaline, sõnaline-praktiline, sõnaline-näitlik ja sõnaline. Valides õppemeetodit tuleb arvestada sellega, et mida väiksem on laps, seda enam salvestub informatsioon praktiliselt ja visuaalselt kogedes. (Häidkind, 2015)

6-7aastased lapsed omandavad uusi teadmisi täiskasvanute selgituste ja vaatluste abil. Täiskasvanu kõne toetab siinkohal uute teadmiste loomist, mõtlemist, meeldejätmist, meenutamist jne. (Hallap & Padrik, 2008).

Kuna 7aastasena suudab laps hankida ning kinnistada uusi teadmisi verbaalsel teel (Männamaa & Marats, 2009), on võrreldes varasemaga võimalik kasutada tegevustes rohkem sõnalist infot, nt. jutukesti ja arutelusid. Verbaalset infot tuleks lasteaias siiski toetada näitlike või praktiliste vahenditega (Häidkind, 2015; Häidkind et al, 2014; Veisson & Kuurme, 2010). Mitti (2012) meetodikas võetakse iga nädal Tarkuse Hoidiste purgist üks vanasõna. Kõigepealt arutletakse lastega selle tähenduse üle. Nädala tegevused on vanasõna-teemalised. Õpe-

tajale pakutakse kogumikus ideid, kuidas kasutada erinevates lasteaiategevustes näitlikke ja praktilisi vahendeid, et lastele vanasõna tähendust õpetada.

Uurimustöö eesmärk ja uurimisküsimused

Kuna koolieelikud kipuvad vanasõnu sõna-sõnalt tõlgendama (Nippold et al., 1988), ei saa nad veel väga hästi aru selle varjatud, kasvatuslikust sisust. Mõistmisele saaks kaasa aidata kasutades sobivaid õppemeetodeid. Mida noorem on laps, seda enam saab ta teadmisi visuaalselt ja praktiliste tegevuste kaudu (Häidkind, 2015; Mitt, 2012).

Koolieelses eas omandatakse eakohase arengu puhul võrreldes varasemaga rohkem teadmisi täiskasvanute selgituste abil. Sõnaline info toetab siin mälu- ja mõtlemisoperatsioone ning uute teadmiste omandamist (Hallap & Padrik, 2009). Kuna enne kooli on vajalik sõnalist õpetust toetada näitlike või praktiliste vahenditega (Häidkind, 2015, Veisson & Kuurme, 2010), tuleks seda õppemeetodit valides silmas pidada. Koolieelik mõistab lihtsamat kujundlikku kõnet (Strebeleva, 2010) ja sagedasti kasutatavaid vanasõnu (Nippold et al., 1996). Sõnaline õppemeetod, mis on kombineeritud näitliku ja praktilisega peaks seega olema edukam kui ainult sõnaline. Uurimisprobleemiks on, kuidas õppemeetodi varieerimine lasteaias aitab 6-7-aastastel lastel hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade tähendust mõista.

Uurimustöö eesmärgiks on hinnata õppemeetodi sobivust hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade tähenduse õpetamiseks 6-7-aastastel lastel. Tööl on järgmised uurimisküsimused:

- 1) Kui oluliseks peavad lasteaiatõpetajad hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade õpetamist ja nende tähenduse selgitamist?
- 2) Milliseid vanasõnu ja õppemeetodeid kasutatakse hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade selgitamisel õppe- ja kasvatustöö läbiviimisel õpetajate enda sõnul?
- 3) Kui hästi mõistavad lapsed hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade tähendust õpetajate hinnangul?

Tööle püstitati järgmised hüpoteesid:

- 1) Vanasõna mõistmist koolieelses eas raskendab selles peituv ülekantud tähendus (Luria, 1979, viidatud Needo, 2013). Kõne arengus on koolieelik jõudnud etappi, kus õige juhendamine ja abistamine aitab kaasa kujundlike väljendite mõistmisele (Hallap & Padrik, 2009). Seitsme aasta vanuses oskab ta neid juba ise selgitada ja tuua oma

kogemusega seotud näiteid (Hallap & Padrik, 2009). Oletasin, et laste tulemused hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade mõistmise osas paranevad statistiliselt oluliselt pärast õpetamist.

2) Mitmete autorite arvates lasteaias aga vajalik kasutada sõnalist õppemeetodit kombineerituna näitliku või praktilisega (Häidkind, 2015; Häidkind et al, 2014; Veisson & Kuurme, 2010). Oletasin, et lastele hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade tähenduse sõnalis-näitlikul ja sõnalis-praktilisel õppemeetodil õpetamine annab mõistmisel kõrgema tulemuse kui sõnalisel meetodil õpetamine.

Metoodika

Uurimisküsimustele vastuste saamiseks intervjueriti lasteaiaõpetajaid. Hüpoteesidele kinnituse saamiseks viidi läbi tegevusuuring. Tegevusuuring on uuringutüüp, mida viivad läbi praktikud ja selle põhieesmärgiks on parandada teatud tegevuse kvaliteeti (Löfström, 2011; Kember, 2000).

Valim

Intervjuudes osalesid ühe lasteaia tavarühmade õpetajad (N=21) vanuses 29-60 aastat (keskmine vanus 47,2 aastat ja keskmine tööstaaž 21,7 aastat), kes kõik olid naissoost.

Tegemist oli mugavusvalimiga. Osalemise kriteeriumiks oli koolieelikute rühma õpetamise kogemus.

Tabel 1. Intervjueritud õpetajad.

Õpetajad	Vanus (aastates)	Staaž lasteaiaõpetajana (aastates)	Haridustase
Õ1	29	5	kõrgharidus
Õ2	29	5	kõrgharidus
Õ3	30	4	kõrgharidus
Õ4	33	7	kõrgharidus
Õ5	41	15	kõrgharidus
Õ6*	43	16	kõrgharidus
Õ7	45	20	kõrgharidus
Õ8*	46	19	kesk-eriharidus
Õ9*	47	20	kõrgharidus
Õ10	50	28	kõrgharidus
Õ11	50	28	kesk-eriharidus
Õ12	52	27	kesk-eriharidus
Õ13	53	29	kõrgharidus
Õ14	55	29	kesk-eriharidus
Õ15	56	30	kesk-eriharidus
Õ16	58	34	kõrgharidus
Õ17	58	31	kesk-eriharidus
Õ18	59	33	kõrgharidus
Õ19*	60	35	kesk-eriharidus
Õ20	60	36	kesk-eriharidus
Õ21*	38	5	kõrgharidus

Märkus: * Tegevusuuringus osalenud õpetajad

Tegevusuuringus osalesid 6-7-aastased lapsed (N=54, keskmine vanus 6a 7k, 28 neist olid poisid ja 26 tüdrukud) ning nende õpetajad (5 õpetajat). Andmed erivajadusega laste kohta saadi lasteaia logopeedilt ja eripedagoogilt.

Tabel 2. Tegevusuuringus osalenud laste andmed.

Laps	Vanus (aastad ja täiskuud)	Laps	Vanus	Laps	Vanus	Laps	Vanus
P1**	7a 1k	P8***	6a 3k	P17	6a 2k	T22	6a 1k
P2	6a 9k	T9	6a 2k	T15	6a 9k	T23	6a 2k
T1	6a 2k	P9	7a 0k	P18	6a 3k	P25	6a 1k
P3	7a 0k	P10***	6a 7k	T16	6a 10k	T24	6a 7k
P4	6a 2k	T10	6a 4k	T17	7a 0k	T25	7a 0k
T2	7a 1k	T11	6a 5k	P19	6a 1k	T26	6a 4k
T3	6a 9k	P11	6a 8k	T18	6a 7k	P26	7a 1k
T4	6a 1k	P12	7a 1k	P20	6a 6k	P27	6a 8k
T5	6a 0k	P13	6a 3k	T19	6a 4k	P28	6a 11k
P5	6a 7k	P14	6a 6k	P21	6a 7k		
P6	6a 2k	P15****	7a 6k	T20	6a 4k		
T6	6a 11k	T12	6a 8k	P22	6a 5k		
T7	6a 8k	T13	6a 3k	P23	6a 4k		
T8	6a 10k	P16	6a 5k	P24*	6a 2k		
P7	6a 8k	T14	6a 8k	T21*	6a 4k		

Erivajadusega laps (ADHD* - 2 last, SKAP** - 1 laps, pervasiivsed häired*** - 2 last, spetsiifiline arenguhäire**** - 1 laps)

Mõõtvahendid

Poolstruktureeritud intervjuu

Andmete kogumiseks viidi läbi poolstruktureeritud intervjuu (lisa 1) õpetajatega.

Saamaks vastuseid uurimisküsimusele, kui oluliseks peavad lasteaiaõpetajad hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade õpetamist ja nende tähenduse selgitamist, esitati õpetajatele kolm küsimust:

- (a) Kui oluliseks peate vanasõnade kasutamist tegevustes koolieelikutega?
- (b) Kui oluliseks peate lastele vanasõnade tähenduse selgitamist?
- (c) Kui sageli kasutate vanasõnu oma igapäevatoos koolieelikutega?

Leidmaks vastuseid uurimisküsimusele, milliseid vanasõnu ja õppemeetodeid kasutatakse hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade tähenduse selgitamisel õppe- ja kasvatustöö läbiviimisel, sooviti vastuseid kahele küsimusele:

- (a) paluti nimetada 3-5 vanasõna, mida õpetajad on oma töös kõige sagedamini kasutanud ja küsiti,
- (b) missuguseid võtteid ja meetodeid nad kasutavad, et selgitada lastele vanasõnade tähendust. Selleks paluti õpetajatel oma praktikast näiteid tuua.

Kolmandale uurimisküsimusele, kui hästi mõistavad lapsed hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade tähendust õpetajate hinnangul, otsiti vastused küsimusega:

Kui hästi üldiselt mõistavad lapsed Teie arvates vanasõnade tähendust?

Arvuliste hinnangute saamiseks kasutati Likert-tüüpi 4-palliga skaalat Skaala abil leiti hinnangud vanasõnade kasutussagedusele (4 - väga sageli, 3 - sageli, 2 - harva, 1 - ei kasuta) ja mõistmisele (4 - mõstavad väga hästi, 3 - mõstavad hästi, 2 - pigem ei mõista, 1 - ei mõista üldse).

Tegevusuuring

Ettevalmistused tegevusuuringuks pärast õpetajate intervjuusid sisaldasid vanasõnade valikut ja õppematerjali koostamist vanasõnade kohta. Valiku tegemisel olid mitmed kriteeriumid:

- 1) õpetamisprotseduuri efektiivsuse hindamist silmas pidades valiti õpetamiseks välja vanasõnad (3), mida õpetajad ei olnud maininud või olid maininud vähestel kordadel intervjuudes;
- 2) vanasõnu pidi olema võimalik tõlgendada sõna-sõnalt;
- 3) iga vanasõna kohta pidi olema võimalik koostada sarnane piltmaterjal mõistmise hindamiseks enne ja pärast õpetamist (lisa 2): kolm pilti, millest üks illustreeris sõna-sõnalist, teine tegelikku tähendust ja kolmas oli segav pilt.
- 4) iga vanasõna kohta pidi saama koostada sarnased õppevahendid õpetamise läbiviimiseks: (a) kõigi õppemeetodite rakendamisel esitatav ja analüüsiv jutuke (lisa 3), lisaks (b) sõnalis-näitliku õppemeetodi juures kasutatavad abistavad pildid ja (c) mänguasjad sõnalis-praktilise õppemeetodi juurde.

Mitt'i (2012) eeskujul valiti käesolevasse uurimustöösse vanasõnad, mis kannavad positiivset sõnumit. Seatud kriteeriumitele vastavateks osutusid järgmised vanasõnad:

Pada sõimab katelt, ühed mustad mõlemad!

Mida üks ei või, seda üheksa võivad!

Kui käsi peseb kätt, siis puhtaks saavad mõlemad!

Õpetamiseks ja vanasõnade mõistmise hindamiseks koostati vahendid:

- 1) lühijutukesed vanasõna tähenduse selgitamiseks hommikuringis. Need mõeldi välja või otsiti ja kohandati lastekirjandusest (Eisen & Hiie, 1974) uurimustöö autori poolt. Jutukeste kokkuvõtted sõnastati alltekstina koostöös tegevusuuringus osalevate õpetajatega (vt. lisa 3, jutukeste all sulgudes);
- 2) kolm pilti iga vanasõna kohta tähenduse mõistmise uurimiseks enne ja pärast õpetamist: (a) sõna-sõnalist tähendust illustreeriv, (b) segav ja (c) tegelikku tähendust illustreeriv pilt (lisa 2). Pildid leiti põhiliselt internetist märksõnaotsingute tulemustena, uurimustöö autori isiklikust kogust ja vanasõnamängust "Head Eesti Vanasõnad" (Voolaid, 2015);
- 3) sõnalis-näitliku õppemeetodi rakendamiseks valiti iga vanasõna kohta välja pildiseeria (4 pilti lisa 3), mis illustreeriks loetud jutukest. Kõik vajaminevad sõnalis-näitliku õppemeetodi rakendamise ajal kasutatavad pildid otsiti kirjandusest (Eisen & Hiie, 1974), rühmadest koos õpetajatega või internetist märksõnade sisestamisel;
- 4) sõnalis-praktilise õppemeetodi juurde valiti iga vanasõna kohta mänguasjad koos õpetajatega lasteaias leiduvate hulgast.

Protseduur

Uurimistöö oli etapiline:

- 1) poolstruktureeritud intervjuu uurimisküsimustele vastamiseks viidi läbi 2017. aasta oktoobrikuu jooksul;
- 2) tegevusuuring hüpoteeside hindamiseks viidi läbi novembris 2017. aastal.

Intervjuu läbiviimiseks pöörduti individuaalselt õpetajate poole. Õpetajatest ei keeldunud keegi intervjuust, tegevusuuringus osalevate laste õpetajatest nõustusid kõik loodud metoodilise materjali alusel lapsi õpetama.

Vanasõnade tähenduse õpetamine/selgitamine viidi läbi hommikuringides või muul ajal grupitegevustes olenevalt õpetajate eelistustest ja vastavalt võimalustele päevakavas. Tegevusuuringus osalevad õpetajad viisid õpetamise läbi nii, et lasteaiarühma lapsed jaotati rühma õpetajate (2) vahel kahte gruppi. Igale grupile õpetas nende õpetaja erinevatel päevadel 2017. aasta novembri jooksul kõikide vanasõnade tähendust (3 vanasõna), kusjuures iga vanasõna õpetamiseks kasutati erinevat õppemeetodit (3 meetodit). Seega õpetati igale lastegrupile iga vanasõna eri meetodiga. Erandi moodustas üks 6-lapseline grupp, kus üks õpetaja viis hiljem vabatahtlikult läbi lisatunni puudujatele: jälgiti, et õpetades ei korduks vanasõna.

Lapse eeluuring. Vanasõnade mõistmise hindamiseks enne õppemeetodi rakendamist (a) esitati lastele eraldatud tingimustes uurija poolt individuaalselt vanasõna. Seejärel (b) paluti lastel individuaalselt oma sõnadega selgitada kuulnud vanasõna tähendust. Siis (c) paluti kolme pildi (3) hulgast valida välja see, mis sobis tema arvates vanasõnaga kokku (lisa 2). (d) Hinnati mõistmist uurija poolt. Nii õiget selgitust kui pildi valikut hinnati 1 punktiga. Õigeks loeti pilti, mis illustreeris situatsiooni, kus sobib vanasõna kasutada. Kui hinnati õigeks nii selgitus kui pildivalik, sai laps 2 punkti, kui õigeks osutus vaid pildi valik või selgitus, hinnati seda 1 punktiga. 0 punkti sai lapse vastus, kus valed olid nii selgitus kui pildi valik. Nii toimiti kõigi uuringuks valitud kolme vanasõna puhul.

Laste õpetamine. Lapsi õpetati gruppides. Iga gruppi õpetas üks õpetaja. Õpetamiseks jaotati õpetajatele tegevusuuringuks koostatud vahendeid lisas 3 ning anti suulised juhised õppemeetodite rakendamiseks: (a) Sõnalist õppemeetodit rakendades pidi õpetaja lastele lugema jutukese, analüüs pidi toimuma etteantud küsimuste ja kommentaaride abil. (b) Sõnalis-näitliku õppemeetodi puhul pidi õpetaja lastele ette lugema jutukese ja esitama jutukese juurde tegevuste järjekorras neli lisas 3 olevat pilti. Pildid pidid jääma nähtavale ka hilisema analüüsi ajaks. Analüüs pidi toimuma seeriana esitatud pilte, etteantud küsimusi ja kommentaare kasutades. (c) Sõnalise-praktilise meetodi rakendamisel pidi õpetaja lugema jutukese ja esitama mänguasjad ning nende omavahelised tegevused jutukese tegevuste järjekorras. Analüüs pidi toimuma praktilise tegevuse kaasamisel, kus õpetaja koos osade lastega pidid mängima mänguasjadega läbi jutukeses esitatud situatsiooni.

Lapse järeluurim. Pärast õppemeetodi rakendamist toimiti mõistmise hindamisel sarnaselt eeluuringuga kasutades pilte lisast 2.

Andmete analüüs

Õpetajate intervjuudest saadud vanasõnad litereeriti ja kanti seitsme põhiväärtuse alla (Mitt, 2012). Õppemeetodite kohta saadud vastused litereeriti samuti ja neist moodustusid õpetajate poolt kasutatavad õppemeetodite kategooriad. Arvutati kategooriate protsentuaalsed osakaalud. Õpetaja hinnangud vanasõnade kasutuse sagedusele, õpetamise ja selgitamise tähtsusele väljendati aritmeetilise keskmisega. Õpetamistulemuste põhjal arvutati välja aritmeetilised keskmised enne ja pärast õpetamist. Statistiliselt oluliste erinevuste väljaselgitamiseks vanasõnade mõistmisel enne ning pärast õpetamist kasutati *Student t*-testi.

Tulemused

Õpetajate arvamused vanasõnade õpetamise kohta lasteaias

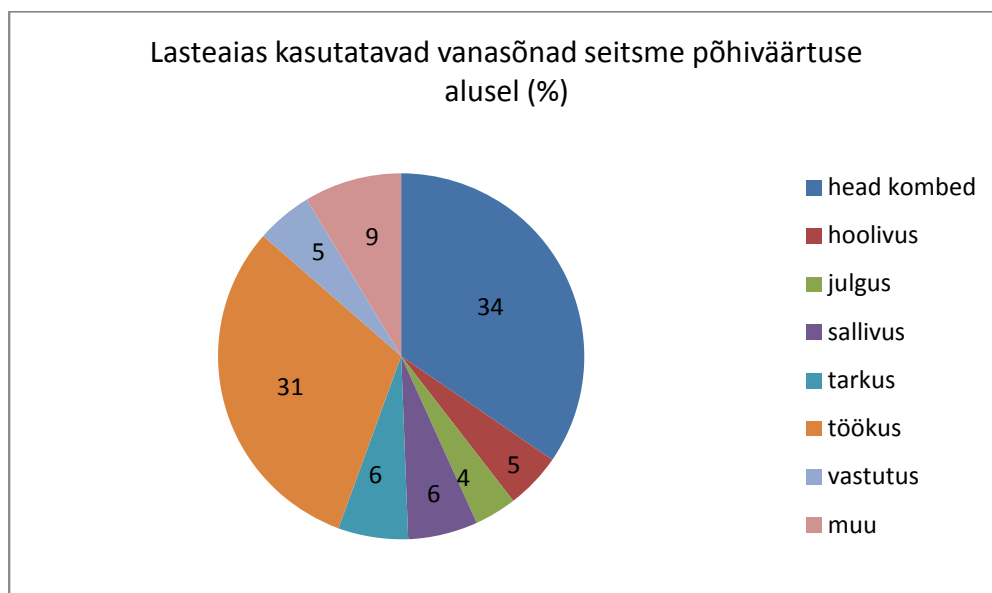
Selleks, et saada vastused uurimusküsimusele 1 (Kui oluliseks peavad lasteaiasõpetajad hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade õpetamist ja nende tähenduse selgitamist 6-7-aastastele lasteaiaslastele?), paluti õpetajate hinnanguid küsimustele: (a) kui sagedasti nad vanasõnu tegevustes koolieelikutega kasutavad, (b) kui tähtsaks üldiselt peavad nad lasteaias vanasõnade õpetamist ja (c) kui oluliseks nende tähenduse selgitamist. Hinnangud anti 4pallisüsteemis.

Küsitletud lasteaiasõpetajad (N=21) väitsid, et kasutavad vanasõnu lasteaias sageli (55% vastanutest) või harva (35%). Väga sageli kasutas vanasõnu 10% intervjuerituteist ning ükski ei vastanud, et ei kasuta neid üldse. Enamasti hinnati vanasõnade õpetamise tähtsust pigem oluliseks (76%), väga oluliseks pidas seda ülejäänud 24% vastanutest. Ükski küsitletud õpetaja ei vastanud, et vanasõnade kasutamine lasteaias igapäevastes tegevustes on ebaoluline või pigem ei ole oluline. Vanasõnade selgitamise tähtsust lasteaias hinnati enamasti väga oluliseks (57%), pigem oluliseks ülejäänud 43% õpetajatest. Ebaoluliseks või pigem ebaoluliseks ei pidanud vanasõnade selgitamist ükski intervjuudes osalenutest.

Vastamaks uurimusküsimusele 2 (Milliseid vanasõnu ja õppemeetodeid kasutatakse hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade selgitamisel õppe- ja kasvatustöö läbiviimisel õpetajate enda sõnul?) (a) nimetas iga lasteaiasõpetaja intervjuus 3-5 vanasõna, mida ta oma hinnangul lasteaias lastega suheldes kõige enam kasutab ning (b) kirjeldas või nimetas võtteid või meetodeid, mida vanasõnade selgitamiseks kasutab. Kogunes 81 vanasõna või nende kohandust ja 51 võtte või meetodi kirjeldust.

Vanasõnad jaotati põhiväärtuste alusel seitsmesse kategooriasse (Mitt, 2012): head kombed, töökus, vastutus, hoolivus, sallivus, julgus ja tarkus. Vanasõnadest, mis ei sobitunud ühtegi eelnimetatud kategooriasse, moodustus kategooria "muu" (lisa 5). Joonise 1 tulemustest paistab silma kaks põhiväärtust, millele õpetajad eelkõige rõhku panevad: 34% vanasõnadest olid headest kommetest, 31% vanasõnadest ärgitasid lapsi töökusele. Headele kommetele ärgitati vanasõnadega: *"Enne mõtle, siis ütle!"*; *"Pill tuleb pika ilu peale!"*; *"Kes kannatab, see kaua elab!"*; *"Targem annab järele!"*; *"Kuidas küla koerale, nii koer külale!"* ja selle kohandus: *"Kuidas sina teistele, nii teised sinule!"*; *"Uudishimu teeb ruttu vanaks!"* jne. Näited vanasõnadest töökuse kohta on järgnevad: *"Harjutamine teeb meistriks!"*; *"Tee tööd*

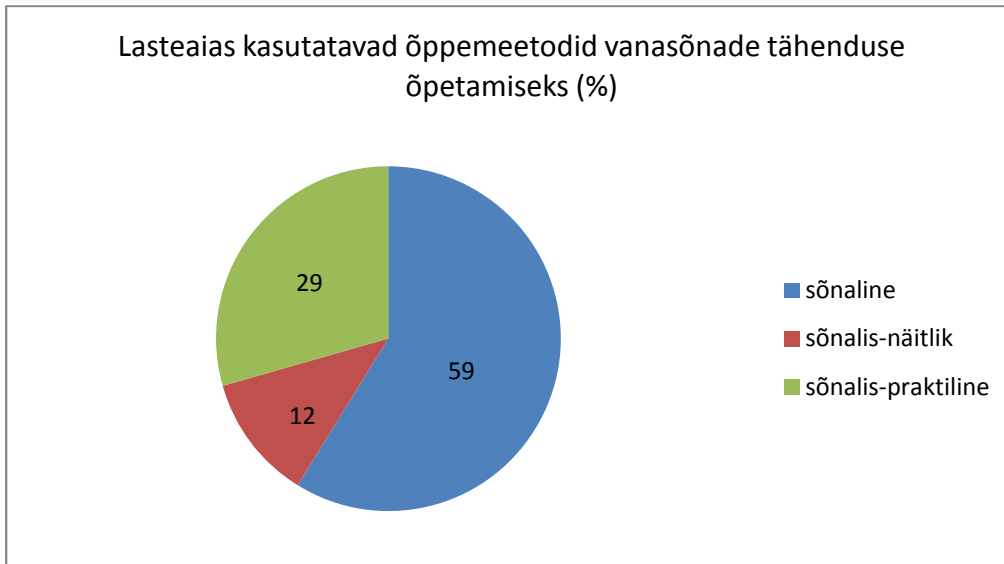
töö ajal, aja juttu jutu ajal!"; "Töö kiidab tegijat!"; "Kes ei tööta, see ei söö!"; "Tänaseid toimetusi ära viska homse varna!" jne.

Joonis 1. Enamkasutatavad vanasõnad lasteaias õpetatavate põhiväärtuste alusel (Mitt, 2012). (N=81)

Küsimusele, missuguseid võtteid kasutatavad õpetajad vanasõnade tähenduse selgitamiseks või õpetamiseks, vastasid lasteaiasõpetajad meetodi või võtte nimetamise või kirjeldamisega. Intervjuudest saadud vastused kategoriseeriti õppemeetodite alusel: sõnaline, sõnalis-näitlik, sõnalis-praktiline (joonis 2).

Intervjuudes nimetati ja kirjeldati kõige enam sõnalist meetodit (59%): juttude lugemine, lahti seletamine, vestlemine, jutustamine jne. Siia paigutusid ka kirjeldused, kus õpetaja ütles sobivas situatsioonis vanasõna uskudes, et laps saab selle varjatud mõttest ilma selgituseta aru. Situatsioonide kirjeldused, kus mingi pingeline olukord võeti õpetaja poolt kokku vanasõnaga, paigutati samuti sõnalise meetodi kategooriasse (nt.: *"... lõi sõpra, siis ütlesin, et ära tee teistele seda, mida /-/. ... saab kohe aru, aga ainult korraks."*).

Joonis 2. Enamkasutatavad õppemeetodid vanasõnade tähenduse õpetamiseks. (N=51)

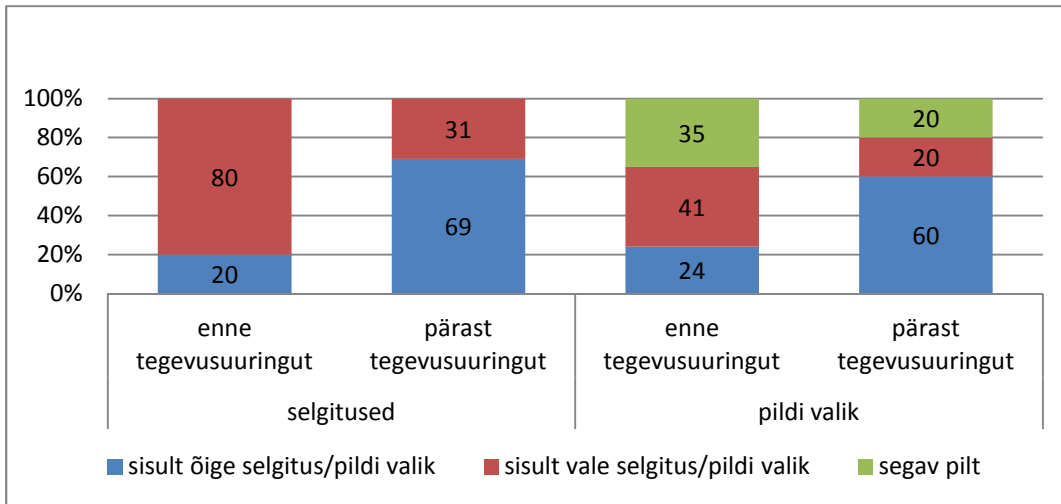
Uurimusküsimusele 3 (Kui hästi mõistavad lapsed hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade tähendust õpetajate hinnangul?) saadi vastused küsides õpetajatelt, kui heaks hindavad nad vanasõnade mõistmist koolieelikute poolt.

Leiti, et koolieelikud saavad vanasõnadest hästi aru (60% õpetajatest). 35% õpetajatest vastas, et koolieelses eas neid enamasti ei mõisteta. Vanasõnu mõistetakse väga hästi vaid 5% õpetajate hinnangul. Mitte keegi intervjuueeritavatest ei arvanud, et lapsed üldse vanasõnu ei mõista.

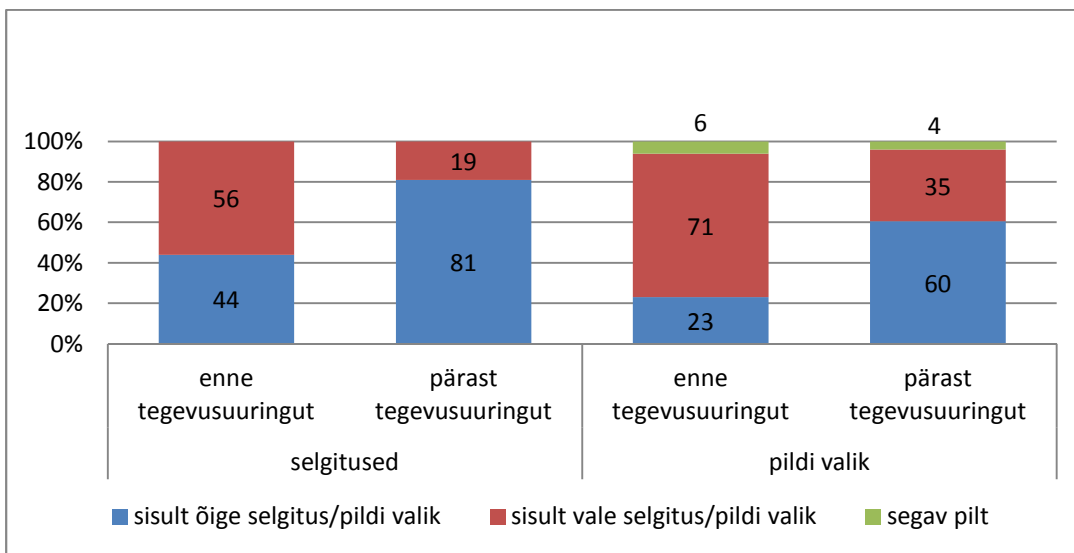
Tegevusuuringu tulemused

Tegevusuuring viidi läbi kahe hüpoteesi kontrollimiseks: (a) oletati, et laste tulemused hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade mõistmise osas paranevad statistiliselt oluliselt pärast õpetamist; (b) samuti oletati, et lastele hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade tähenduse sõnalis-näitlikul ja sõnalis-praktilisel õppemeetodil õpetamine annab mõistmisel kõrgema tulemuse kui sõnalisel meetodil õpetamine.

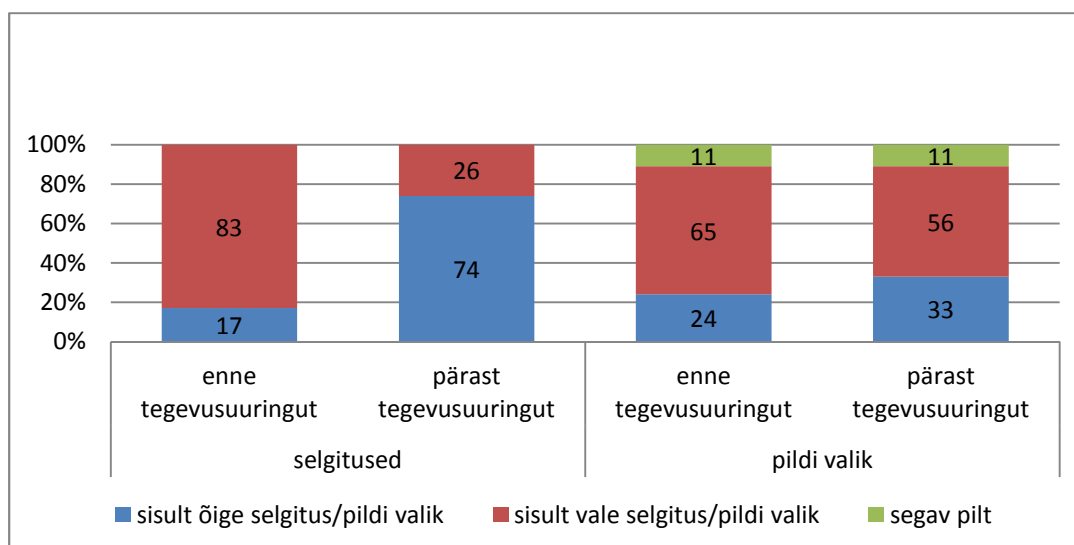
Hindamaks vanasõnade mõistmist enne ja pärast tegevusuuringut, paluti lastel (a) individuaalselt selgitada vanasõna tähendust oma sõnadega ja (b) lastele esitati kolm pilti (lisa 4), mille hulgast nad pidid vanasõna juurde enda arvates sobivaima valima. Tulemusi vanasõnade mõistmise kohta illustreerivad joonised 3, 4 ja 5, kus on näidatud laste antud selgitused ja pildivalikud (%) enne ning pärast tegevusuuringut. Arvesse võeti kõigi laste tulemused.

Joonis 3. Vanasõna "Pada sõimab katelt!" laste selgitused ja pildi valik enne ja pärast tegevusuuringut. (N=54)

Joonis 4. Vanasõna "Mida üks ei või, seda üheksa võivad!" laste selgitused ja pildi valik enne ja pärast tegevusuuringut. (N=48)

Joonis 5. Vanasõna "Kui käsi peseb kätt, siis puhtaks saavad mõlemad!" laste selgitused ja pildi valik enne ja pärast tegevusuuringut. (N=46)

Joonistelt 3, 4 ja 5 on näha, et pärast tegevusuuringut laste vabad selgitused ja pildi valik paranesid kõigi vanasõnade osas. Joonis 3 näitab, et vanasõna *Pada sõimab katelt!* selgitused paranesid 49%, pildi valik 44%. Joonise 4 alusel paranesid vanasõna puhul *Mida üks ei või, seda üheksa võivad!* nii laste selgitused kui pildi valik 37%. Vanasõna *Kui käsi peseb kätt, siis puhtaks saavad mõlemad!* (joonis 5) uurides paranesid selgitused pärast tegevusuuringut 57% ja pildi valik 9% võrra.

Kõige enam paranesid laste antud selgitused õpetamise tulemusel vanasõna *Kui käsi peseb kätt, siis puhtaks saavad mõlemad!* puhul (57%), kõige vähem vanasõna *Mida üks ei või, seda üheksa võivad!* puhul (37%). Pildi valik paranes enim vanasõnal *Pada sõimab katelt, ühed mustad mõlemad!* (44%), kõige vähem vanasõna *Kui käsi peseb kätt, siis puhtaks saavad mõlemad!* (9%) puhul.

Kõikide vastuste tulemustest vanasõnade raames nähtub, et asjakohaste vabas vormis selgituste osakaal kokku kasvas pärast tegevusuuringut antud vastuste põhjal rohkem kui õige pildi valik. Laste vabad selgitused kokku paranesid 48% ja pildi valik 30% antud selgituse puhul.

Tabel 3 võtab kokku tulemused vanasõnade mõistmise kohta enne ja pärast nende tähenduse õpetamist. Tulemused mõistmise osas moodustasid õige pildivaliku ja õige selgituse hinnangute kaudu, mis kumbki andsid 1 punkti. Vastavalt antud vastustele arvutati neist aritmeetiline keskmine.

Tabel 3. Vanasõnade mõistmisele antud hinnangud: võrdlus enne ja pärast õpetamist.

Vanasõna	Keskmine hinnang mõistmisele enne tegevusuuringut	Keskmine hinnang mõistmisele pärast tegevusuuringut	t väärtus	p väärtus
<i>Pada sõimab katelt, ühed mustad mõlemad!</i>	0,44	1,28	5,56	<0,01
<i>Mida üks ei või, seda üheksa võivad!</i>	0,63	1,42	5,17	<0,01
<i>Kui käsi peseb kätt, siis puhtaks saavad mõlemad!</i>	0,41	1,07	4,47	<0,01
Vanasõnad kokku	0,49	1,26	8,65	<0,01

Selgus, et pärast õpetamist paranes oluliselt kõigi uuritud vanasõnade mõistmine. Seega sai kinnitust hüpotees 1, mille kohaselt paraneb õpetamisel oluliselt hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade mõistmine.

Kontrolliti hüpoteesi 2 paikapidavust, et sõnaline-näitlik ja sõnaline-praktiline õppe-meetod annavad hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade tähenduse selgitamisel kõrgemad tulemused kui sõnaline. Selleks võrreldi omavahel pärast õpetamist saadud sõnalise meetodi keskmist hinnangut sõnalis-näitliku ning sõnalis-praktilise õppemeetodi keskmistega.

Tabel 4. Sõnalise õppemeetodi tulemuste võrdlus sõnalis-näitliku ja sõnalis-praktilise meetodi tulemustega pärast õpetamist.

Võrreldavad meetodid	Sõnalise meetodi keskmine pärast õpetamist	Võrreldava meetodi keskmine pärast õpetamist
Sõnaline ja sõnalis-näitlik õppemeetod	1,35	1,19
Sõnaline ja sõnalis-praktiline õppemeetod	1,35	1,24

Selleks, et hinnata sõnalise õpetamise/selgitamise tulemusi sõnalis-näitliku ja sõnalis-praktilise meetodi tulemustega, võrreldi lastele antud hinnanguid vanasõnade mõistmisele õppemeetodite raames. Tulemuste põhjal, nähtus, et vanasõnade mõistmine, kui neid oli õpetatud sõnalisel meetodil, sai kõrgema keskmise hinnangu kui temaga võrreldavad meetodid (1,35). Mõistmine pärast sõnalis-näitliku meetodi kasutamist oli keskmiselt 1,19 palli, pärast sõnalis-praktilise meetodi kasutamist 1,24 palli. Seega ei leidnud kinnitust hüpotees 2, et sõnalis-näitlik ja sõnalis-praktiline õppemeetod hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade tähenduse selgitamisel on oluliselt edukam kui sõnaline meetod.

Uurimuses osalevates rühmades käis 6 erivajadusega last (vt. tabel 2), keda õpetati koos teistega. Kokku saadi neilt 11 tulemust. Puudumiste tõttu jäi osadel erivajadustega lastel ära õpetamine ja/või õpetamise-järgne hinnangu andmine.

Arutelu

Käesoleva töö eesmärk oli hinnata õppemeetodite sobivust hoolivuse ja sõpruse teemaliste vanasõnade tähenduse õpetamiseks 6-7-aastastel lastel. Sobiv õppemeetod on abiks uute teadmiste õpetamisel. Abi, mida kasutada uute teadmiste omandamiseks, sõltub aga õpetaja oskustest ning laste arengutasemest.

Uurimaks õpetajate hinnanguid vanasõnade õpetamise ja selgitamise tähtsusele lasteaias koguti neilt informatsiooni lasteaias kasutatavate vanasõnade ja õppemeetodite kohta.

Õpetajate intervjuudest sooviti saada teada lasteaias kasutatavate vanasõnade ja nende tähenduse selgitamise kohta 6-7-aastaste laste puhul. Selleks viidi ühe lasteaias õpetajatega läbi poolstruktureeritud intervjuud. Saadi teada õpetajate hinnangud mitmete vanasõnade kasutamist ja selgitamist puudutavate küsimuste kohta.

Võimalik, et intervjuudes väljendatud arvulise väärtusega tulemused oleksid erinenud, kui õpetajate küsitlemiseks oleks kasutatud anonüümset kirjalikku küsitlust. Anonüümsuse puudumine intervjuus võis osasid õpetajaid mõjutada vastama tegelikust arvamusest kõrgema hinnanguga.

Lasteaias kasutatavad vanasõnad paigutati kategooriatesse põhiväärtuste (Mitt, 2012) alusel. Ülekaalukalt väitsid õpetajad, et kasutavad vanasõnu, mille kaudu sooviti õpetada häid kombeid või manitseda lapsi töökusele. Headele kommetele ja töökusele ärgitavaid vanasõnu saab rakendada igapäevastes olukordades: kiireks olukordade lahendamiseks, distsiplineerimiseks, tegevustele ja hoolsusele ärgitamiseks ning tähelepanu saavutamiseks. Nendega saab võtta kokku pingelise olukorra, mis vajab kiiret lahendust. Õpetajate põhirõhk on ülaltoodust järeldatuna käesolevate situatsioonide lahendamisel. Vanasõna kasutamise eesmärk on enamasti lühiajaline ja tema funktsioon kommunikatiivne (Krikmann, 1997).

Õpetajad kirjeldasid ja nimetasid intervjuudes erinevaid võtteid, mida nad vanasõnade selgitamiseks kasutavad. Vastused paigutati vastavalt õpetajate antud vastustele. Nende põhjal eristusid sõnalise, sõnalis-näitliku ja sõnalis-praktilise õppemeetodi kategooriatesse sobivad võtted. Ülekaalukalt kirjeldati ja nimetati intervjuudes sõnalist, kõige vähem sõnalis-näitlikku õppemeetodit. Sellist jaotust võivad põhjustada mitmed asjaolud. Võimalik, et õpetajatel ei leidu sobivaid vahendeid vanasõnade tähenduse mõistmisele kaasaaitamiseks või ei tulda nende kasutamise vajalikkuse peale. Vanasõna tähenduse õpetamisel on sõnalist meetodit kasutada kõige mugavam. Lasteaias igapäevaselt ettetulevad olukorrad nii õues, söögisaalis, muusika- ja liikumistunnis kui rühmatoas nõuavad sageli kiiret sekkumist ega annagi

võimalust pikemaks analoogia abil selgitamiseks. Õpetajatel on ilmselt välja kujunenud vanasõnade repertuaar, mida nad päevast päeva rühmasisestel tegevustel kasutavad, nagu selgus ka litereerides õpetajate antud intervjuude vastuseid, kus neil paluti nimetada 3-5 vanasõna, mida nad kõige enam kasutavad (nt. *Töö kiidab tegijat!* või *Harjutamine teeb meistriks!* jne.). Tundes oma rühma lapsi ei pea nad enam vajalikuks nende tähenduse õpetamist muul kui sõnalisel meetodil. Teadlased on tõestanud, et vanasõnade mõistmisele aitab kaasa nende sage kasutamine (Nippold et al, 1996). Teiseks paraneb vanuse lisandudes teadmiste omandamine verbaalsel teel (Männamaa & Marats, 2009; Hallap & Padrik, 2008) ning kujundlike väljendite (Hallap & Padrik, 2009) mõistmine.

Hindamaks õppemeetodite tulemuslikkust vanasõnade tähenduse selgitamisel või õpetamisel, viidi läbi õpetamine, kus kasutati töö autori poolt koostatud ja valitud materjale. Mitmed autorid (Häidkind, 2015, Häidkind et al, 2014; Veisson ja Kuurme, 2010) soovivad enne kooli kasutada verbaalse info toetamiseks näitlikke ja praktilisi vahendeid. Seetõttu koostati uurimuse autori poolt jutukesed vanasõnade tähenduse illustreerimiseks, joonistati ja valiti pildid ning mänguasjad õppeprotsessi toetamiseks. Mõistmist hinnati õpetajate poolt enne ja pärast tegevusuuringut: ühelt poolt vanasõnade lõikes ja teisalt õppemeetodite raames. Tulemused vanasõnade lõikes näitasid, et kõigi uurimuses kasutatud vanasõnade mõistmine paranes oluliselt. Tööle püstitatud esimene hüpotees, et vanasõnade tähenduse mõistmine üldiselt paraneb, kui selleks kasutada sõnalist, sõnalis-näitlikku või sõnalis-praktilist õppemeetodit, pidas seega paika. 6-7-aastased koolieelikud on võimelised mõistma kujundlikke väljendeid, kui neile pakkuda eakohast abi (Hallap & Padrik, 2009).

Erivajadustega laste kohta koguti antud uurimuses kahjuks väga vähe andmeid, kuna nad käisid lasteaias tegevusuuringu toimumise perioodil suhteliselt ebaühtlaselt. Neid õpetati koos rühmakaaslastega.

Tegevusuuringute tulemusi analüüsiti ka õppemeetodite kaupa. Tööle püstitatud teine hüpotees oli, et sõnalis-näitliku ja sõnalis-praktilise õppemeetodi rakendamine on hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade tähenduse õpetamisel edukamad sõnalisest meetodist. Sellele ei leitud kinnitust. Protsentuaalne võrdlus laste antud õigete vastuste vahel enne ja pärast tegevusuuringuid näitas, et kõige rohkem paranesid laste selgitused ja pildi valik sõnalist õppemeetodit kasutades.

Uuringus osalenud laste keskmine vanus oli 6 aastat ja 7 kuud. Seitsme-aastane laps on sõnalisel teel võime omandama uusi teadmisi (Männamaa & Marats, 2009). Seega võib sõnalist meetodit pidada sobilikuks uute teadmiste omandamiseks 6-7 aasta vanusena. Antud

uurimustöökis koostati vanasõnade tähenduse illustreerimiseks jutuke, mida õpetajad lastele esitasid.

Sõnalise meetodi edu saab mitmeti põhjendada. Koolieelseks eaks on kujundlike väljendite mõistmine saavutanud taseme, mis võimaldab nende tähendust sobiva abiga selgitada (Hallap & Padrik, 2009). Meetodi edu võis tuleneda jutukese sobivast raskusastmest eakohase arenguga lastele. Intervjuudes õpetajate antud vastustest tuli välja, et enamasti ei kasutata vanasõnade selgitamiseks lühijutukesi, vaid selgitusi oma sõnadega: seega võib jutukeste esitamine vanasõnade tähenduse selgitamiseks/õpetamiseks anda lastele kujutluspildi olukorrast, mil seda kasutada sobib aidates kaasa sisulisele mõistmisele. Õpetajate poolt jutukeste analüüsil kasutatud küsimused ning kommentaarid kutsusid lapsi omakorda kaasa mõtlema.

Vale pildi valik pärast tegevusuuringut mõistmise hindamise etapil võidi teha mitmel põhjusel. Sõna-sõnalist tähendust illustreeriva pildi võisid osad lapsed valida seetõttu, et orienteerusid pigem sõna-pilt omavahelisele vastavusele. Vanasõnas peituv ülekantud tähendus lisab mõistmisele keerukust (Luria, 1979, viidatud Needo, 2013). Semantiline ja pragmaatiline tähendus (Bishop, 1997) ei pruugi ühtida, tegelik tähendus tuleb suhtlusesituatsioonis lahti mõtestada (Karlep, 2003; Bishop, 1999). Kuna koolieelses eas kiputakse orienteeruma sõna-sõnalisele tähendusele (Gibbs & Beitel, 1995), võidi tegevusuuringujärgsel pildi valikul sellest lähtuda.

Käesoleva uurimuse suurimateks miinusteks pean vähest vanasõnade arvu ja puudujääke meetodika osas. Antud töö tugevaks küljeks pean tegevusuuringu läbiviimiseks loodud vahendeid. Tegevusuuringusse valiti sõpruse- ja hoolivuse-teemalised vanasõnad, mida õpetajad oma hinnangul eriti või üldse ei olnud kasutanud. Vanasõnade mõistmise juures mängib rolli nende kasutussagedus (Nippold et al., 1996). Võimalik, et lapsed on antud vanasõnu kusagilt mujalt kuulnud, ehkki õpetaja neid ei kasuta. Võib olla ka, et osad õpetajad unustasid vanasõna mainida, kuigi tegelikkuses kasutavad seda. Võtame näiteks vanasõna *Mida üks ei või, seda üheksa võivad!* Ehkki õpetajad ei nimetanud seda oma intervjuudes, võivad lapsed olla seda kuulnud kusagil mujal. Antud vanasõna puhul oli õigete selgituste arv enne tegevusuuringut kõige kõrgem.

Tegevusuuringu-järgne õige pildivalik vanasõnade juurde jäi üldiselt väiksemaks kui õigeks hinnatud selgituste arv. Küsimus on selles, kas pildi valikut ja asjakohast selgitust hinnata ühevääriliselt (antud uurimuses mõlemad 1 punkt) või mitte.

Käesolev uurimustöö sisaldab subjektiivseid hinnanguid, seega on raske vältida osalevatest isikutest tulenevaid muutujaid (Virkus, 2016). Antud uurimuse puhul nii meetoditest, õpetaja kui lapse isiksusest sõltuvaid muutujaid, mis võisid tulemusi mõjutada, on palju: näiteks võib selleks olla valesti formuleeritud küsimus või segajad õppemeetodi juures (nt. tuttav mänguasi, mis seostub hoopis teise tegelaskuju, tegevuse vm sellisega), laste varasemad teadmised, õpetaja õpetamisoskused.

Käesoleva töö suurimaks väärtuseks pean eelkõige loodud praktilisi õppematerjale, mida koostades keskenduti vanasõna sisulisest tähendusest arusaamisele. Koostatud meetodilist materjali võib pidada sobilikuks 6-7-aastastele eakohase arenguga lastele vanasõnade sisulise tähenduse õpetamiseks/selgitamiseks, kuna õigete selgituste arv ja pildi valik paranes pärast õpetamist oluliselt. Materjal võib pakkuda lasteaiaõpetajatele suuniseid või ideid, kuidas sisustada näiteks hommikuring. Sobivus erivajadustega laste puhul eraldi välja ei tulnud, kuna nende vastuseid saadi vähe, neid õpetati koos teiste lastega. Erivajadustega laste grupp on ka väga varieeruv ja hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade mõistmiskeskused pärinevad eri tasanditelt. Edaspidi võiks koostada süsteemne eri-pedagoogiline õppematerjal nendest lähtudes, et edasi anda inimlikke väärtusi nagu sõprus ja hoolivus.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

.....

Allkiri

Kasutatud allikate loetelu:

- Areeda, A. (2014). Lausete grammatilise ja pragmaatilise tähenduse mõistmise hindamine 5-6aastastel lastel. Magistritöö. TÜ
- Aruste, S. (2014). Lasteaiaõpetajate hinnangud väärtuskasvatusemetoodikale Väärtuskasvatus Tarkuste Hoidiste Abil. Bakalaureusetöö. TÜ
- Baran, A. (2017). Vellerismist - ühest erilisest väikevormist. Külastatud viimati aadressil ojs.utlib.ee/index.php/methis/article/view/13435/8493 (03.11.2018)
- Bishop, D. V. M. (2006). What causes specific language impairment in children? *Current Directions in Psychological Science* vol. 15/5
- Bishop, D. V. M. (2000). Pragmatic language impairment: A correlate of SLI, a distinct subgroup, or part of the autistic continuum? D. V. M., Bishop & L. B., Leonard (Ed.). *Speech and language impairments in children. Causes, characteristics, intervention and outcome*. UK: Psychology Pr.
- Bishop, D. V. M. (1999). *Uncommon Understanding. Development and disorders of language comprehension in children*. Psychology Press
- Bishop, D. V. M. (1997). *Uncommon Understanding. Development and Disorders of Language Comprehension in Children*. NY: Psychology Press
- Eisen, L., Hiie, E. (1974). Lugesõnad I klassile. Lk. 94-95, 127. Kirjastus Valgus
- Erelt, M., Erelt, T., Ross, K. (2007). Leksikoloogia. *Eesti keele käsiraamat*. EKI. Külastatud viimati aadressil: https://www.eki.ee/books/ekk09/index.php?link=L_45 (10.04.2018)
- Gibbs, R. W., Beitel, D. (1995). What Proverb Understanding Reveals About How People Think. *Psychol. Bull*, vol. 118(1). University Of California. USA
- Granbrom-Herranen, L. (2012). *Vanasõnad pedagoogilises kõnes*. Mäetagused. Hüperajakiri, nr. 51, lk. 81-100. EKM ja EFI
- Hallap, M., Padrik, M. (2008). Keel ja kõne: kuulamine ja kõnelemine, lugemine ja kirjutamine. *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. Toim. Kikas, E. Tartu: TÜ Kirj.

- Hallap, M., Padrik, M. (2009). Valdkond "Keel ja kõne": keel ja kõne. *REKK õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad*. Tln
- Heinsoo, V. (2013). Abimaterjal lasteaiapäetajale väärtuste käsitlemiseks 6-7-aastaste lastega. Bakalaureusetöö. TÜ
- Hint, M. (1998). Häälikut sõnadeni. Lk. 276-278. Trt
- Holyoak, K. J., Stamenkovic, D. (2018). Metaphor Comprehension: A Critical Review Of Theories And Evidence. *Psychological Bulletin*, vol. 1
- Hussar, A., Krikmann, A., Mikk, K. (1997). Eesti vanasõnad. Vormelimumallide geograafiast implikatiivse stuktuuriga Eesti vanasõnades. Külastatud viimati aadressil <https://www.folklore.ee/~kriku/LEVIK/IMPLIKAT.HTM> (19.09.2018)
- Hussar, A., Krikmann, A. Sarv, I. (1984). Vanasõnaraamat. Külastatud viimati aadressil <http://www.folklore.ee/~kriku/VSR/FRAMEST.HTM> (25.09.2018)
- Häidkind, P. (2015). Jõukohane õpetamine. SHHI.03.030 Erivajadustega laste õpetamine lasteaias. Seminari materjal. TÜ
- Häidkind, P. (2008). Erivajadustega lapsed lasteaias. *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. Toim. Kikas, E. Tartu: TÜ Kirjastus
- Häidkind, P., Kuusik, Ü. (2006). Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava üldosa (täiendatud versioon). Pt. 19. Külastatud viimati aadressil https://www.curriculum.ut.ee/sites/default/files/sh/alusharidus_hev.pdf (30.09.2018)
- Häidkind, P., Palts, K., Pillman, J., Ennok, K., Villems, K., Peterson, T. (2014). Lapse arengu hindamise ja toetamise juhendmaterjal koolieelsetele lasteasutustele. EV Haridus- ja Teadusministeerium. Külastatud viimati aadressil: https://www.hm.ee/sites/default/files/juhendmaterjal_alusharidus.pdf (01.10.2018)
- Järviö-Nieminen, I. (1959). Suomalaiset sanomukset. Helsinki. Külastatud viimati aadressil <http://www.folklore.ee/~kriku/PARINTRO/Weller.pdf> 03.11.2018)
- Karlep, K. (2003). Kõnearendus. Emakeele abiõpe II. TÜ Kirjastus
- Karlep, K. (1998). Psühholingvistika ja emakeeleõpetus. TÜ Kirjastus

- Kember, D. (2000). *Action Learning and Action Research*. Kogan Page. London. UK
- Ketelaars, M. P. (2010). *General Introduction. The Nature of Pragmatic Language Impairment*. Veenendaal: Universal Pr.
- Kikas, E., Toomela, A. (2015). *Õppimine ja õpetamine kolmandas kooliastmes*. EV Haridus- ja Teadusministeerium
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava* (2008). RT. Külastatud viimati aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917> (12.03.2018)
- Krikmann, A. (1997). *Sissevaateid folkloori lühivormidesse I*. Külastatud viimati aadressil <http://www.folklore.ee/~kriku/PARINTRO/Parintro.pdf> (01.10.2018)
- Krikmann, A. (1997a). *Retoorilise, modaalse, loogilise ja süntaktilise plaani seostest eesti vanasõnades (järg)*. Keel ja Kirjandus, nr. 5
- Krikmann, A. (2002). *Ütluste semantikast*. Külastatud viimati aadressil <http://haldjas.folklore.ee/~kriku/RETSEM/> (29.09.2017)
- Krull, E. (2000). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. TÜ
- Kutsestandardid* (2018). *Õpetaja, tase 6*. Külastatud viimati aadressil <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10719263> (02.05.2019)
- Laasik, O. (2013). *Eesti vanasõnade süntaktiline analüüs*. Bakalaureusetöö. TÜ
- Lakoff, G, Johnson, M. (2011). *Metafoorid, mille järgi me elame*. Tln. TLÜ Kirjastus
- Landa, R. J. (2005). *Assessment of social communication skills in preschoolers*. *Mental Retardation and Developmental Disabilities*, vol. 11
- Leiwo, M. (1993). *Lapse keeleline areng*. Tln: TPÜ
- Löfström, E. (2011). *Tegevusuuringu käsiraamat*. Eduko
- Mitt, M. (2012). *Väärtuskasvatus tarkuste hoidise abil: Eesti rahvapärimusel põhinev metoodika lasteaedadele, algkoolidele ja lapsevanematele*. MTÜ Väärtuskoolitus

- Männamaa, M., Marats, I. (2009). Üldoskuste areng koolieelses eas. *Lapse üldoskuste areng*. REKK. Studium. Tln
- Needo, K. (2013). Lausete grammatilise ja pragmaatilise tähenduse mõistmise hindamine 6-aastastel lastel. Bakalaureusetöö. TÜ
- Needo, K. (2016). Lausete grammatilise ja pragmaatilise tähenduse mõistmise hindamine. Magistritöö. TÜ
- Nippold, M. A., Haq, F. S. (1996). Proverb comprehension in youth: The role of concreteness and familiarity. *Journal of Speech & Hearing Research*, vol. 39/1
- Nippold, M. A., Martin, S. A., Erskine B. J. (1988). Comprehension in context: a developmental study with children and adolescents. *Journal of Speech & Hearing Research*, vol. 31/1
- Oidekivi, H. (2016). Metafoorimõistmine 4- ja 6-aastastel eestikeelsetel lastel. Bakalaureusetöö. TÜ
- Palts, K. (2010). Psüühika, psüühilised protsessid, nende omadused ja areng. *Erivajadustega laste psüüholoogia alused*. Loengumaterjal. TÜ
- Pedaste, M. (2018) Andmehulkade erinevuste leidmine. Loengumaterjal. Külastatud viimati aadressil [http://kodu.ut.ee/~pedaste/meetodid/2.%20loeng%20%20andmehulkade%20erinevuse %20leidmine.pdf](http://kodu.ut.ee/~pedaste/meetodid/2.%20loeng%20%20andmehulkade%20erinevuse%20leidmine.pdf) (18.04.2018)
- Peterson, K. (2012). Juhtumiuuring: semantilis-pragmaatiliste oskuste areng spetsiifilise kõnearengupuudega lapse näitel. Magistritöö. TÜ
- Peterson, T., Suur, S., Õun, T. (2010). Väärtused lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuses. Toim. Veisson, M. *Väärtused koolieelses eas. Väärtuskasvatus lasteaias*. TÜ
- Rapin, I., Allen, D. A. (1987). Developmental dysphasia and autism in pre-school children. Characteristics and subtypes. Proceedings of the first international symposium on specific speech and language disorders in children. London: AFASIC

- Rapp, A. M., Felsenheimer, A. K., Langohr, K., Klupp, M. (2018). The Comprehension of Familiar and Novel Metaphoric Meanings in Schizophrenia: A Pilot Study. *Front Psychol.* vol. 8:2251
- Rootalu, K. (2014) Statistilise andmeanalüüsi meetodid. SAMM Õpibaas. Külastatud viimati aadressil: <http://samm.ut.ee/t-test> (19.04.2018)
- Sarv, I. (1960). Rahvapärane võrdlus kui kõnekäändu eriliik. TRÜ Toimetised, nr. 94
- Sarv, M. (2015). Veel kord regilaulu parallelismist, poeetilisest sünonüümiast ja analoogiast. *Studia Humaniora Estonica*, nr. 16
- Schiller, P., Bryant, T. (2009). Kuidas õpetada 16 põhiväärtust väikestele lastele? *Väärtuste raamat*. Trt: Studium
- Strebeleva, J. (2010). Mõtlemise kujundamisest arenguliste erivajadustega lastel. *Eripedagoogi käsiraamat*. Trt
- Veisson, M., Kuurme, T. (2010). Ülevaade väärtustest, väärtuskasvatusest ja moraalist. Toim. Veisson, M. *Väärtused koolieelses eas. Väärtuskasvatus lasteaias*. TÜ
- Virkus, S (2016). Intervjuu, vaatlus ja sisuanalüüs. Tallinna Ülikool. Külastatud viimati aadressil https://www.tlu.ee/~sirvir/Intervjuu_vaatlus_ja_sisuanals (02.01.2019)
- Voolaid, P. (2015). Head Eesti vanasõnad. Mäng. Loovhoog
- Westwood, P. (2008). What teachers need to know about teaching methods. Camberwell. ACER Pr.
- Õim, H. (1986). Pragmaatika ja keelelise suhtlemise teooria. *Keel ja Kirjandus*, nr. 5
- Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. TÜ. Külastatud viimati aadressil <http://dspace.ut.ee/handle/10062/36419> (10.01.2018)

Lisa 1. Intervjuu küsimused (poolstruktureeritud intervjuu)**Vanasõnad lasteaia koolieelikute rühmas**

1) Kui sageli kasutate vanasõnu oma igapäevatoos koolieelikutega?

4 - väga sageli	3 - sageli	2 - harva	1- ei kasuta
-----------------	------------	-----------	--------------

2) Missugusest vanusest alates võiks Teie arvates alustada lastele vanasõnade tähenduse selgitamist?

3) Kui oluliseks peate vanasõnade kasutamist tegevustes koolieelikutega?

4 - väga oluline	3 - pigem oluline	2 - pigem ei ole oluline	1 - ei ole oluline
------------------	-------------------	--------------------------	--------------------

4) Palun nimetage 3-5 vanasõna, mida olete oma töös kõige sagedamini kasutanud.

5) Mida õpetate lastele vanasõnade kaudu?

6) Kui hästi üldiselt mõistavad lapsed Teie arvates vanasõnade tähendust?

4 - mõistavad hästi	3 - enamasti mõistavad	2 - enamasti ei mõista	1 - ei mõista üldse
---------------------	------------------------	------------------------	---------------------

7) Kui oluliseks peate lastele vanasõnade tähenduse selgitamist?

4 - väga oluline	3 - pigem oluline	2 - pigem ei ole oluline	1 - ei ole oluline
------------------	-------------------	--------------------------	--------------------

8) Missuguseid võtteid kasutate, et selgitada lastele vanasõnade tähendust? Tooge näiteid.

Lisa 2. Vahendid vanasõnade tähenduse mõistmise hindamiseks enne ja pärast tegevusuuringut

Piltidel on kujutatud iga vanasõnaga sobiv olukord vastavalt:

- 1. pilt - sõna-sõnaline tähendus (e. sisult vale pilt - vale vastus),*
- 2. pilt - segav (vale vastus),*
- 3. pilt - tegelik tähendus (õige vastus)*

1) Pada sõimab katelt, ühed mustad mõlemad!

2) Mida üks ei või, seda üheksa võivad!

3) Kui käsi peseb kätt, siis puhtaks saavad mõlemad!

Piltide allikad: Head eesti vanasõnad (mäng: Voolaid, 2015), Internet, autor

Lisa 3. Metoodilised õpevahendid**MIDA ÜKS EI VÕI, SEDA ÜHEKSA VÕIVAD!*****Lühijutuke esitamiseks hommikuringis:*****Autosõit**

kohandatud lugemik-õpikust I klassile (Eisen ja Hiie, 1974, lk. 94-95)

Ühel päeval läksid hiir, jänes ja koer autoga sõitma. Sõidu ajal pörkasid nad kivi otsa ja auto läks ümber - põmm! Nüüd istusid loomad maas ja mõtlesid, mida edasi teha. Äkki tuli hiirele hea mõte ja ta ütles: "Mina tõstan auto püsti!" Ta hakkas tõstma, kuid ei jaksanud. Siis ütles jänes: "Las mina tõstan. Ma olen tugevam." Ta hakkas tõstma, kuid samuti ei jaksanud. Koer lausus: "Sõbrad, tõstame kõik koos!" Hiir, jänes ja koer asusid koos autot tõstma. Üks, kaks, kolm - tõstsidki sõbrad auto püsti. Koer lausus sõpradele: "Kui üksi ei saa hakkama, siis tuleb sõbrad appi kutsuda. Vanasõnagi ütleb, et mida üks ei või, seda üheksa võivad!" Loomad istusid autosse ja hakkasid rõõmsalt edasi sõitma.

Küsimused vanasõna tähenduse analüüsimiseks hommikuringis:

Ühel päeval läksid jänes, hiir ja koer autoga sõitma.

- 1) Mis juhtus sõidu ajal?
- 2) Millisele mõttele tuli hiir?

Ka jänes proovis autot üles tõsta, kuid üksinda ei jaksanud.

- 3) Mis mõte tekkis koeral?

Üks, kaks kolm - tõstsidki sõbrad auto püsti.

Kui sõbrad olid auto püsti tõstnud ütles koer sõpradele ühe tarkuse. Mida koer ütles?

- 4) Nii et kui keegi ütleb vanasõna "Mida üks ei või, seda üheksa võivad!", siis mida see tähendab see (*mida*)?

Õpetaja kokkuvõtte jutukesest (*Tegelik tähendus: Kui üksi hakkama ei saa, siis kutsu teised appi! vms.*).

Pildiseeria suulise-näitliku meetodi rakendamiseks:

Piltide allikad: Lugemik-õpik I klassile (Eisen ja Hiie, 1974), Internet

KUI KÄSI PESEB KÄTT, PUHTAKS SAAVAD MÕLEMAD!***Lühijutuke esitamiseks hommikuringis:*****Kalalkäik**

Ühel ilusal suvepäeval tahtsid Ats ja Jaak kalale minna. Ats ütles: "Kalameestel peavad olema õnged ja paat, muidu kala ei saa." Jaak muutus murelikuks: "Siis ma ei saagi kalale minna! Mul on õng, kuid paati pole." Ka Ats oli murelik: "Minul on ainult paat." Sõbrad mõtlesid, mida teha. Korraga tuli Atsil hea mõte: "Kui minul on paat ja sinul on õnged, siis saame koos kalale ikkagi minna! Sina laenad mulle õnge ja mina võtan paadi. Vanasõnagi ütleb, et kui käsi peseb kätt, siis puhtaks saavad mõlemad!" Sõbrad läksidki rõõmsalt koos kalale: Ats võttis paadi ja Jaak õnged.

Küsimused vanasõna tähenduse analüüsimiseks hommikuringis:

Ühel ilusal päeval tahtsid Jaak ja Ats kalale minna.

- 1) Mida on kalaleminekuks vaja?
- 2) Mis mure oli poistel?

Jah, Jaagul polnud paati ja Atsil polnud õnge.

- 3) Mis lahenduse Ats välja pakkus?
- 4) Mis targad sõnad ütles Ats, kui nad lõpuks koos kalale said minna?
- 5) Nii et kui keegi ütleb vanasõna "Kui käsi peseb kätt, puhtaks saavad mõlemad!", siis tähendab see (*mida*)?

Õpetaja kokkuvõtte jutukesest (*Tegelik tähendus: Kui üksteist aidata, saavad mõlemad kasu! vms.*).

Pildiseeria sõnalis-nüütliku meetodi rakendamiseks:

Piltide allikas: Internet

PADA SÕIMAB KATELT, ÜHED MUSTAD MÕLEMAD!***Lühijutuke esitamiseks hommikuringis:*****Kaklus**

Ühel päeval läksid Mati ja Toomas koolis tülli. Toomas nimetas Matit rumalaks ja Mati lõi teda seepeale. Poisid hakkasid kaklema. Seda nägi pealt õpetaja. Ta kutsus poisid enda juurde ja uuris, mis juhtus. Poisid näitasid näpuga üksteise peale. "Mati lõi!" ütles Toomas. "Hoopis Toomas alustas!" vaidles Mati vastu. Õpetaja lõpetas poiste vaidluse. "Inetu on teisele lapsele halvasti öelda. Teist lüüa samuti ei tohi," selgitas õpetaja. "Alati ei tasu teisi süüdistada, vaid tuleb viga leida ka endas. Vanasõnagi ütleb: pada sõimab katelt, ühed mustad mõlemad!" Poisid said oma veast aru ja leppisid ära.

Küsimused vanasõna tähenduse analüüsimiseks hommikuringis:

Ühel päeval läksid Mati ja Toomas tülli.

1) Mida poisid siis tegid?

Kaklust nägi peal õpetaja. Ta kutsus poisid enda juurde ja uuris neilt, mis juhtus. Poisid hakkasid vaidlema.

2) Keda poisid tülis süüdistasid?

Jah, poisid süüdistasid kakluses üksteist.

3) Mis targad sõnad ütles õpetaja poistele seepeale?

4) Nii et kui keegi ütleb vanasõna "Pada sõimab katelt, ühed mustad mõlemad!", siis tähendab see (*mida*)?

Õpetaja kokkuvõtte jutukesest (*Tegelik tähendus: Ära süüdista ainult teisi pahategudes! vms.*).

Pildiseeria sõnalis-näitliku meetodi rakendamiseks:

Piltide allikad: Lugemik-õpik I klassile (Eisen ja Hiie, 1974), Internet

Lisa 4. Vanasõnade kategoriseerimine

Kategooria "**Muu**" moodustasid vanasõnad, mida:

1. ei saanud väärtuskasvatustlike eesmärkide põhjal paigutada kategooriatesse (Mitt, 2012):
head kombed, töökus, vastutus, hoolivus, sallivus, julgus, tarkus **või/ja**
2. vanasõnal puudus positiivne sõnum

Kategooria moodustus vanasõnadest (7 kirjet 81-st): *Pärast äikest tuleb päike! Naer on terviseks! Õnnetus ei hüüa tulles (2 korda mainitud)! Käbi ei kuku kannust kaugele! Tühi kott ei seisa püsti! Tühi kõht on kõige parem kokk!*

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ene Teras (sünnikuupäev 30.06.1979):

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

"Lasteaias kasutatavate hoolivuse- ja sõpruse-teemaliste vanasõnade mõistmine koolieelikutel",

mille juhendaja on Signe Raudik ja kaasjuhendajaks Pille Häidkind,

1.2 reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi *DSpace* lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse tähtaja lõppemiseni;

1.3 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi *DSpace* kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktis 1. nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste inimeste intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, (kuupäev)